

40 nexe

quaderns d'autogestió
i economia cooperativa

Publicació semestral
juliol de 2017 · 4 €

TENIM INCORPORATS
ELS PRINCIPIS I VALORS
COOPERATIU AL DIA
A DIA DE LES NOSTRES
COOPERATIVES?

ENERGIA VERDA
I COOPERATIVA: BATERIA
D'INNOVACIÓ SOCIAL

L'ECONOMIA SOCIAL
I SOLIDÀRIA EN L'EQUADOR
DEL MANDAT MUNICIPAL

ECONOMIA DE LES CURES,
EL TREBALL INVISIBILITZAT,
LA COHESIÓ MENYSTINGUDA

FERNANDO SABÍN:
"L'ECONOMIA SOLIDÀRIA
HA DE SER MESTISSA"

NDEYE FATOU MBAYE
I ABABACAR THIAKH, BAYE:
"DARRERE DE LA VENDA
AMBULANT HI HA VALORS
I DIGNITAT"

Índex

Presentació 3

Textos

Tenim incorporats els principis i valors cooperatius al dia a dia de les nostres cooperatives?

Mireia Duran, Jordi Valls i

Joan Manel Sánchez 5

Energia verda i cooperativa: bateria d'innovació social

Carles Masià 13

L'economia social i solidària en l'equador del mandat municipal

Oriol Estela Barnet 21

Economia de les cures, el treball invisibilitzat, la cohesió menystinguda

Ana Muñoz i Guardado i Anna Fernández ... 31

Entrevistes

Fernando Sabin: "L'economia solidària ha de ser mestissa"

Carles Masià 39

Ndeye Fatou Mbaye i Ababacar Thiakh, Baye: "Darrere de la venda ambulant hi ha valors i dignitat"

L'Apòstrof 45

Ressenya

"La forja solidària d'un barri portuari. La Barceloneta obrera i cooperativa"

Jordi Garcia Jané 49

Cooperatives de Treball
de Catalunya

Nexe, Quaderns d'Autogestió i Economia Cooperativa, és una publicació semestral del cooperativisme català, editada per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. Des de 1997, *Nexe* contribueix a la reflexió i el debat sobre el cooperativisme, en especial, i l'economia social i solidària en general. Impressió i distribució cofinançada per l'Ajuntament de Barcelona

Consell editorial: Antoni Oró, David Pérez, Xavier Gallofré, Ester Vidal, Òscar Rebollo, Oriol Estela, Olga Ruiz i Jordi Garcia. **Coordinació:** L'Apòstrof, SCCL · **Maquetació, redacció, traduccions i revisió lingüística:** L'Apòstrof, SCCL · **Impressió i enquadernació:** Gramagraf, SCCL · **Edita:** Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya · **Redacció, publicitat i subscripcions:** Telèfon: 93 318 81 62 · Carrer Premià, 15, 1a planta, 08014 Barcelona · federacio@cooperativest treball.coop · www.nexe.coop/nexe/

Per contactar amb la redacció de *Nexe* podeu escriure'ns a nexe@nexe.coop. **Foto de Portada:** Amy.

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

Llicència Creative Commons: Reconeixement-
No comercial-Sense obra derivada

Tenim incorporats els principis i valors cooperatius al dia a dia de les nostres cooperatives?

Mireia Duran, Jordi Valls i Joan Manel Sánchez ens resumeixen les conclusions de l'estudi que han realitzat per encàrrec de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya sobre gestió democràtica, transparència, igualtat de gènere i conciliació a les cooperatives de treball catalanes. Les cooperatives estudiades treuen bona nota en els quatre àmbits, per bé que hi ha marge per millorar i ganes per fer-ho. L'estudi ofereix també recursos i exemples reals per fer encara més efectius aquests ideals a les cooperatives.

Energia verda i cooperativa: bateria d'innovació social

El món cooperatiu viu un gran dinamisme vinculat a les energies renovables i l'eficiència energètica. Es tracta d'un circuit impulsat per cooperatives de treball i de consum que està encarant un dels reptes més importants de la societat actual i, fins i tot, en alguns casos està oferint solucions a l'administració. L'encapçalen cooperatives com Suno, Azimut 360, Som Energia, Celobert, UNI.Co. i Som Mobilitat, a més d'altres entitats. De les seves iniciatives, en parlem en aquest reportatge.

L'economia social i solidària en l'equador del mandat municipal

Ara que arribem a la meitat del mandat municipal, és un bon moment per fer balanç sobre les polítiques aplicades per les noves formacions polítiques que van guanyar les alcaldies de les principals ciutats espanyoles a les passades eleccions municipals de 2015 i que portaven als seus programes polítiques de promoció del cooperativisme i l'economia social i solidària. Oriol Estela analitza la feina feta fins ara i n'extreu un balanç positiu. Malgrat trobar-nos lluny encara de la majoria dels objectius marcats en els programes electorals, és innegable que la presència de l'economia social i solidària a les ciutats s'ha fet més notòria.

Economia de les cures, el treball invisibilitzat, la cohesió menystinguda

Partint de les tesis de l'economia feminista, Ana Muñoz i Anna Fernández plantegen que l'economia de les cures hauria de ser transversal a la manera com entenem les nostres vides i el nostre entorn social, i es

pregunten com podem visibilitzar des de l'economia social i solidària i, en concret des del moviment cooperatiu, les iniciatives dedicades a l'economia de les cures i animar que se'n creïn de noves.

Fernando Sabín: “L’economia solidària ha de ser mestissa”

Fernando Sabín és sociòleg i militant actiu de l'economia solidària madrilenya. L'entrevistem com a membre de l'equip impulsor de Mares, perquè ens l'expliqui. Mares és un projecte de transformació urbana en clau d'economia social i solidària que es desplegarà a Madrid fins al 2019.

NdeyeFatouMbaye i AbabacarThiakh: “Darrere de la venda ambulant hi ha valors i dignitat”

El març de 2017 es va constituir a Barcelona Diomcoop, una cooperativa de treball dedicada a la venda ambulant que sorgeix per afavorir la inclusió del col·lectiu de manters i generar oportunitats per a altres persones en situació de vulnerabilitat. Per conèixer el procés de gestació de la cooperativa, entrevistem dos dels seus impulsors.

La forja solidària d'un barri portuari. La Barceloneta obrera i cooperativa

La Forja solidària d'un barri portuari és el tercer llibre de la col·lecció Memòria Cooperativa, editada per La Ciutat Invisible. Si en els dos llibres anteriors s'analitzaven el moviment cooperatiu als barris barcelonins de Sants i el Poblenou, especialment les cooperatives obreres de consum, en aquest tercer, obra d'Emma Alari Pahissa, Santiago Gorostiza Langa i Marc Dalmau Torvà, el focus es posa en el cooperativisme a la Barceloneta. Un llibre extraordinari per descobrir el passat cooperatiu i els punts de contacte amb el moviment cooperatiu d'avui.

TENIM INCORPORATS ELS PRINCIPIS I VALORS COOPERATIUS AL DIA A DIA DE LES NOSTRES COOPERATIVES?

Mireia Duran (Associació IQ), Jordi Valls (Hobest, sccl) i Joan Manel Sánchez (i·LabSo, sccl)

Estudi sobre la gestió democràtica, transparència, igualtat de gènere i conciliació a les cooperatives de treball de Catalunya

Podem estar satisfets amb el grau de democràcia assolit a les nostres cooperatives? Com el podem mesurar? I, en qualsevol cas, quin és el model democràtic que defensa el cooperativisme? L'estudi sobre gestió democràtica, transparència, igualtat de gènere i conciliació a les cooperatives de treball, realitzat per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, ens aporta dades per ajudar-nos a trobar respostes a aquests i altres interrogants. A la llum d'aquest estudi, en aquest article reflexionarem sobre aquestes qüestions i, si bé veurem que les cooperatives

anem pel bon camí, posarem de manifest que queda encara molt camí per recórrer.

Allò que ens ocupa són quatre àmbits estretament lligats a les cooperatives, tant perquè són instruments necessaris per posar en pràctica els principis i valors cooperatius com perquè són eines que ajuden les empreses a ser més competitives, desplegant noves dinàmiques basades en la cooperació que li permeten ser més productives i innovadores. A més, entre ells existeix una relació d'interdependència que comença amb la gestió democràtica, el segon principi cooperatiu i l'element més genuí del model d'empresa cooperativa. A les cooperatives de treball les persones treballadores són copropietàries de l'empresa, que ha estat creada amb l'objectiu de satisfer les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals, i la gestionen de forma conjunta i democràtica. La satisfacció d'aquestes necessitats i aspiracions de manera democràtica implica que hi ha d'haver transparència i igualtat de gènere i, al seu torn, requereix de la conciliació.

*La gestió
democràtica
implica
transparència
perquè la
disponibilitat
d'informació és
condició
sine qua non
per a la presa
de decisions i
per a la qualitat
democràtica.*

La gestió democràtica implica transparència perquè la disponibilitat d'informació és condició *sine qua non* per a la presa de decisions i per a la qualitat democràtica. En el cas de les cooperatives, l'accés a la informació és també un dret fonamental de les persones sòcies per poder participar. A més, la transparència és necessària per generar confiança a la societat; traslladar informació als nostres clients i persones usuàries és un valor afegit per a totes les empreses, però en especial per a les cooperatives, entenent que afavoreix la comunicació d'un model empresarial alternatiu basat en valors, enfront de les empreses únicament maximitzadores de beneficis econòmics individuals.

La gestió realment democràtica també implica igualtat de gènere, ja que és necessària la igual participació d'homes i dones a fi de superar el llast social que relega les dones dels àmbits de decisió, ja siguin personals o col·lectius, i creen una discriminació horitzontal i una especialització segregadora per rols. A més de ser, la igualtat de gènere, una qüestió de justícia social.

Per últim, la gestió democràtica requereix de conciliació perquè la gestió democràtica i la participació necessiten que les persones membres se sentin involucrades en un model d'empresa on es fan compatibles les necessitats personals i socials amb el projecte empresarial. Només d'aquesta manera, la cooperativa –la feina– es podrà viure en primera persona, sentint la motivació per implicar-s'hi i disposant de les condicions per participar.

En l'estudi sobre gestió democràtica, transparència, igualtat de gènere i conciliació a les cooperatives de treball hem pogut veure quina és

La participació de les persones sòcies en la gestió democràtica està àmpliament desenvolupada i l'assistència a les assemblees o la participació en l'elaboració del pla estratègic, el reglament de règim intern i l'organigrama és alta.

la situació d'aquests quatre àmbits, aprendre sobre els seus motius i condicionants, detectar fortaleces a potenciar i febleses a treballar. Tot seguit en veurem algun resultat; ens agradaria poder encoratjar les cooperatives a treballar aquests quatre àmbits per enfortir-los i, així, enfortir el sector cooperatiu i millorar les condicions de vida de les persones que el conformen i de la societat en general.

Gestió democràtica

Com ja hem comentat, el funcionament democràtic és part de la definició de les cooperatives, a més de ser considerat una eina útil i eficient per a la gestió col·lectiva. El fet que ja sigui part de la seva definició pot explicar, en part, que no s'identifiqui com una àrea a reforçar, malgrat el reconeixement de la complexitat i les dificultats per aplicar la gestió democràtica. Tot i això, trobem algunes diferències entre les mateixes cooperatives, tant pel que fa a la concepció de funcionament democràtic com a la seva aplicació.

La gestió democràtica es concep, en les cooperatives petites, com a gestió col·lectiva de la feina, la presa de decisions entre les persones sòcies, l'organització del treball, etc. En cooperatives més grans, la gestió cooperativa queda associada a la gestió societària (òrgans socials, assemblees, gestió econòmica, etc.), mentre que la gestió operativa queda delegada en una persona o un equip de persones específicament.

En tots els casos, però, la participació de les persones sòcies en la gestió democràtica està àmpliament desenvolupada (el 51% de les cooperatives disposen de protocols per afavorir la participació i el 55% gaudeixen de polítiques per incorporar nous socis i sòcies) i l'assistència a les assemblees o la participació en l'elaboració del pla estratègic, el reglament de règim intern i l'organigrama és alta.

El consell rector és l'òrgan a través del qual s'exerceix bàsicament la democràcia representativa a les cooperatives, participant en l'elaboració dels principals documents, com el pla estratègic, el reglament de règim intern, el pressupost, el pla de gestió anual i l'organigrama.

El caràcter democràtic de la gestió de les cooperatives també el trobem en el fet que, de manera molt àmplia (el 83% de les cooperatives), hi ha desenvolupats canals interns per recollir les propostes de millora i, de forma majoritària, s'han desenvolupat mecanismes interns per avaluar el grau de satisfacció de les persones de l'organització, encara que només en el 27% de les cooperatives s'han establert mecanismes per avaluar el funcionament dels òrgans de govern.

La transparència es troba majoritàriament en l'àmbit informal, a partir de la pràctica i els fets, però sense unes directrius clares que obliguin els òrgans o persones que disposen de la informació a posar-la en coneixement de totes les persones de les cooperatives.

Si bé hem vist fins ara com el caràcter democràtic es dona bàsicament en l'àmbit societari, això passa perquè la participació de les persones treballadores no sòcies en els àmbits de decisió és molt menor. Com a exemple, la participació en l'elaboració dels principals eixos de gestió i treball, com ara el pressupost, en què els socis participen en el 57% de les cooperatives i els no socis en el 10%; i en el pla de gestió anual, on els socis participen en el 53% de les cooperatives i els no socis en l'11%. El fet que les assemblees siguin el mitjà preferit per distribuir la informació, per damunt del format paper o els mitjans telemàtics, també caracteritza de forma bastant clara la democràcia de caràcter més societari.

Transparència

De la mateixa manera com acabàvem l'apartat de democràcia hem de començar amb el de la transparència, amb una concepció i una praxi lligades sobretot a la gestió democràtica entre les persones sòcies, de caràcter intern i en l'àmbit societari. Hem determinat dos aspectes àmpliament definidors de la transparència a les cooperatives: el fet que sigui un àmbit poc "reglat" internament, amb una praxi establerta, clara i coneguda; i els canals de difusió de la informació.

Quant al primer punt, el 60% de les cooperatives no disposa de polítiques explícites de transparència i bon govern. És a dir, la transparència es troba majoritàriament en l'àmbit informal, a partir de la pràctica i els fets, però sense unes directrius clares que obliguin els òrgans o persones que disposen de la informació a posar-la en coneixement de totes les persones de les cooperatives per tal que hi tinguin accés, afavorint la rendició de comptes i la qualitat democràtica.

Quant al segon punt, pràcticament totes les cooperatives enquestades tenen accessible la informació per a les persones sòcies i els òrgans de govern (consell rector/direcció). Per contra, es redueix el nombre de cooperatives que donen accés a la informació a clients i usuaris, però també a treballadors no socis, amb les conseqüents desigualtats de coneixement generades en relació amb les persones sòcies i el consell rector. La memòria anual d'activitats, un document que pot ajudar a la transparència i la comunicació interna, i sobretot externa, està disponible en tan sols un 27% de les cooperatives.

Per últim, destaquem que, com ja hem apuntat amb la gestió democràtica, l'exposició oral a l'assemblea és el mitjà més utilitzat a les cooperatives per compartir informació de gestió, fet que també disminueix el grau de transparència i les capacitats de les persones d'actuar en la rendició de comptes. En aquest aspecte, sorprèn que no siguin més

utilitzats sistemes electrònics, tant interns (intranets o *mailing* intern) com externs.

Igualtat de gènere

En l'àmbit de la igualtat de gènere, es detecta que, malgrat que les cooperatives no disposen de plans o mesures d'igualtat de manera majoritària, tenen certa sensibilitat envers aquesta temàtica i diferències significatives respecte de la resta del mercat laboral. En aquest sentit, les dones a les cooperatives de treball representen el 50,4% mentre que en el conjunt de les empreses capitalistes representen el 46,6%. Partint d'aquí, però, cal veure amb deteniment què hem detectat per tal de fer una valoració més exhaustiva.

Només en una quarta part de les cooperatives hi ha plantilles paritàries, amb la proporció dones-homes entre el 40% i el 60%.

En el 46,7% de les cooperatives hem trobat que hi ha plantilles feminitzades i en el 29,3% masculinitzades. És a dir, només en una quarta part de les cooperatives hi ha plantilles paritàries, amb la proporció dones-homes entre el 40% i el 60%. Podem trobar alguns factors explicatius sobre l'elevat nombre de plantilles feminitzades. Un d'aquests seria la gran quantitat de cooperatives en el sector serveis i, específicament, que prestin serveis a les persones. Però aquesta explicació, lluny de ser positiva, aprofundiria més en les distincions de rol per gènere, reproduïdes també en l'àmbit cooperatiu. Per assolir la realitat de viure en una societat realment igualitària, cal que els homes s'incorporin també als àmbits profundament feminitzats i que els àmbits masculinitzats es facin permeables a l'entrada de dones. Només així serà possible revaloritzar tots els treballs de manera equitativa.

Si analitzem el gènere en els càrrecs de responsabilitat trobem que, si bé les dones tenen una major presència, la proporció que representen està per sota del percentatge en el conjunt de cooperatives. A més, la presència de dones és superior en el consell rector i inferior en els càrrecs de direcció i en els comandaments intermedis. És a dir, en els espais institucionalitzats, amb unes directrius clares sobre els processos i les decisions per a la seva elecció, les dones tenen més accés que en els àmbits en què l'accés és més informal.

Són poques les cooperatives que disposen de mesures d'igualtat, només el 25% tenen plans o polítiques d'igualtat i l'11% de protocols sobre assetjament sexual, mentre que només l'11% compta amb mecanismes d'avaluació per als plans i les polítiques d'igualtat, i només el 3% té mecanismes d'avaluació dels protocols d'assetjament sexual. Tot i això, aquest fet és relativament normal si coneixem la base social de les cooperatives, majoritàriament formades per un nombre reduït de persones. I cal tenir en compte que les cooperatives conceben de forma

*Les cooperatives
conceben de
forma majoritària
les desigualtats
de gènere com
un problema:
es treballa per
detectar-les,
parlar-ne i
buscar solucions,
demostrant una
alta sensibilitat
i voluntat de
canvi en aquesta
matèria.*

majoritària les desigualtats de gènere com un problema: es treballa per detectar-les, parlar-ne i buscar solucions, demostrant una alta sensibilitat i voluntat de canvi en aquesta matèria.

Conciliació

La conciliació és un altre àmbit on les cooperatives tendeixen a tenir una regulació més informal, fet que en part també s'explica per la seva composició. Amb tot, la conciliació és una preocupació present al món cooperatiu. El 44,3% de les cooperatives diu tenir mesures de conciliació i, a més, el consideren un àmbit rellevant. Hem de tenir en compte que les cooperatives sorgeixen per donar sortida a les necessitats de les persones, per tant, podríem considerar que la conciliació els és un àmbit prioritari.

Les cooperatives més grans són les que disposen de més mecanismes formals per fer efectiva la conciliació, i són aquestes, alhora, les més feminitzades, fet que podria explicar que s'hagin abordat de manera formal els aspectes sobre la conciliació. En les cooperatives més petites, sovint les mesures que s'apliquen no estan institucionalitzades o reglamentades als estatuts, i la manca de formalització escrita es compensa amb un tarannà més obert cap a les necessitats que puguin sorgir i a trobar solucions més innovadores que poden implicar menys despeses per a l'organització. Això es tradueix també en un concepte més ampli de conciliació, on sovint s'inclou la dimensió de la vida personal i s'ofereix temps per estudiar, fer esport o activisme polític.

Independentment de les condicions de la cooperativa, tant la dimensió com el sector d'activitat, i de la formalització o no de les mesures aplicables, la conciliació és una realitat en el món cooperatiu, present en bona part de les empreses.

Conclusions i reptes

Com hem pogut veure, les cooperatives de treball de Catalunya treuen bona nota en els quatre àmbits estudiats, per bé que hi ha marge per millorar i ganes per fer-ho. Hi ha marge en l'eixamplament del concepte de gestió democràtica, engrandint els àmbits de participació; en l'establiment formal de les mesures de transparència, millorant la capacitat de retre comptes i de control; en la igualtat de gènere, tant pel que fa a la igualació de rols com a l'ampliació dels àmbits que, malauradament, encara són de difícil accés a les dones; i en la conciliació, perquè la concepció àmplia i personalitzada de la conciliació no s'ha de poder exercir només en empreses petites i de manera informal sinó en tot

Cal una base social de persones formades i conscients que desenvolupin competències i habilitats associades a la gestió cooperativa.

tipus de cooperatives i amb mecanismes clars i explícits que facilitin la seva execució en tota mena de situacions, sense haver de dependre de condicionants personals.

Portar a la pràctica del dia a dia cooperatiu mesures en tots aquests àmbits és una tasca complexa, que combina les necessitats de la gestió empresarial, les necessitats individuals de les persones i l'entorn social en què es desenvolupen. S'han d'esmerçar recursos per idear i desplegar totes aquestes mesures, i cal una base social de persones formades i conscients que desenvolupin competències i habilitats associades a la gestió cooperativa. Les bones pràctiques mostrades són alguns exemples d'èxit en aquests àmbits, però n'hi ha moltes altres. Només amb un treball conscient i continuat s'aconseguirà enfortir i ampliar una cultura organitzativa adequada. Comptem amb la sort de partir d'una concepció empresarial democràtica on la igualtat és ja una realitat, la conciliació és una pràctica i la transparència, un aspecte en què s'està treballant no només, com en la resta del mercat, per motius mercantilistes sinó com a valor intrínsec.

A l'inici de l'article hem vinculat la democràcia amb els altres tres factors en referència a les relacions d'interdependència necessàries perquè el sentit últim de les cooperatives es pugui desenvolupar. Amb les dades obtingudes, ¿podem estar satisfets amb el grau de desenvolupament de tots els àmbits i, per tant, amb el grau de satisfacció del principi democràtic? L'alta participació en les assemblees ens diria que sí. Tanmateix, no hem de perdre de vista el debat sobre quina és la democràcia que volem a les nostres cooperatives i quines són les condicions que posem perquè puguin ser una realitat aspectes com millorar la transparència, la igualtat i la conciliació. Les dades diuen que anem pel bon camí, però no hauríem d'aturar-nos. Hi ha moltes coses fetes, i en aspectes com la gestió democràtica o la igualtat de gènere els resultats són més positius que en altres tipologies d'organitzacions. Tot i així, no ens podem conformar a ser els qui millor ho fan, sinó que hem d'aspirar a ser impecables en la nostra manera de fer.

En aquest sentit, el document "Mesures, recursos i bones pràctiques sobre gestió democràtica, transparència, igualtat de gènere i conciliació a les cooperatives de treball", editat per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, ofereix recursos i exemples reals per fer efectius aquests ideals a les cooperatives.

ENERGIA VERDA I COOPERATIVA: BATERIA D'INNOVACIÓ SOCIAL

Carles Masià

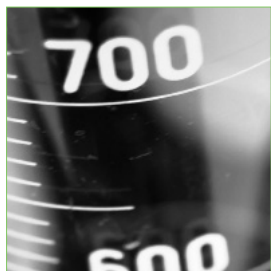
El món cooperatiu viu un gran dinamisme vinculat a les energies renovables i l'eficiència energètica. Deixant de banda els aspectes tecnològics, la seva particularitat és que incorpora aspectes d'innovació social destacables, com la democratització del mercat de l'energia, la participació ciutadana i la creació de xarxes d'escales diverses. Es tracta d'un circuit impulsat per cooperatives de treball i de consum que està encarant un dels reptes més importants de la societat actual i, fins i tot, en alguns casos està oferint solucions a l'administració.

Els defensors de les renovables critiquen que l'anomenat "impost al sol" va en contra del model de desenvolupament energètic basat en xarxes descentralitzades i participatives.

A ningú no se li escapa que les energies renovables constitueixen un sector emergent, imprescindible per fer la transició cap a una societat més respectuosa amb la natura. És a dir, passar d'un sistema basat en les fonts no renovables (carbó, petroli, gas, etc.) a un altre centrat en les renovables. Fa temps que els avenços tecnològics permeten generar energia verda de manera eficient. Avui, produir un watt d'origen fotovoltaic –amb una placa solar– és infinitament més barat que a la dècada de 1970.

Paradoxalment, però, aquest context favorable topa amb obstacles, com els oligopolis de les elèctriques i la legislació. L'exemple més recent és el Reial decret 900/2015 que regula l'autoconsum energètic, més conegut com "peatge al sol". Arran d'aquesta modificació, aquells que tinguin una instal·lació per produir i consumir la seva energia elèctrica i mantinguin una connexió a la xarxa com a complement o com a font d'emergència, han de pagar un cànon addicional per al manteniment de la xarxa global. Això pot desincentivar molt l'autoconsum en indústries i serveis amb sostres i instal·lacions d'àmplia superfície. Per tot plegat, el decret ha estat molt criticat pels defensors de les renovables perquè, a banda d'afegir més obstacles a l'autoconsum, va en contra del model de desenvolupament energètic basat en xarxes descentralitzades, eficients i amb la participació activa de la ciutadania.

Mercat social de l'energia

Malgrat les dificultats, des del cooperativisme i l'economia solidària emergeixen propostes per articular un mercat social de l'energia. Avui, és possible esbossar un cicle de producció i consum d'energies renovables amb ramificacions en camps complementaris, com l'arquitectura, les estratègies d'eficiència energètica i, més recentment, la mobilitat sostenible. Dues de les aportacions genuïnes d'aquesta amalgama d'iniciatives recents és la democratització del mercat de l'energia i l'apoderament de les persones usuàries.

Ecotècnia, cooperativa pionera del sector de les renovables al nostre país, ja apuntava en aquesta direcció als seus objectius fundacionals al principi de la dècada de 1980, quan apostava per un model que permetés "la utilització d'energies renovables i no contaminants, que no resulti a preus inflats per raons de mercat o d'organització irracional i que, en el vessant de l'organització del treball, resulti participativa i no alienant"¹. L'any 1984, Ecotècnia, sorgida d'un grup d'enginyers del moviment antinuclear, va instal·lar el primer molí de vent de Catalunya a Vilopriu (Baix Empordà).

Veure la llum

A poc més de deu quilòmetres de distància, a Viladamat, s'ha desenvolupat un projecte innovador d'energia solar per a l'autoconsum sorgit de la col·laboració entre l'Ajuntament, dues cooperatives de treball i el finançament popular. Gràcies a això s'han pogut instal·lar dotze mòduls fotovoltaics solars que aporten 3,4 Kw de potència, una quantitat suficient per a l'autoconsum de l'edifici sense abocar energia a la xarxa. D'aquesta manera, s'aconsegueix una reducció del cost de l'electricitat de l'edifici del 20%, deixar d'emetre 2,5 tones anuals de CO₂ a l'atmosfera i estalviar-se mil euros a l'any en la factura de la llum.

L'acompanyament i el disseny del projecte correspon a **Suno**, una cooperativa de treball fundada el 2015 a Figueres, mentre que la instal·lació ha estat obra d'una altra cooperativa, **Azimut 360**. "Projectes com aquest són una porta oberta per a altres municipis. És una manera d'impulsar les energies renovables participativament i també pot fer que la gent s'animi a aplicar-ho a casa", explica Xevi Planas, un dels socis de Suno. Per la seva banda, Moisès Martínez, soci d'Azimut 360, explica que valoren "molt positivament que l'administració vagi una passa més enllà promovent aquest tipus d'instal·lacions. Implicar la ciutadania és un valor afegit, ja que és més fàcil que entengui com funciona el mercat elèctric i com pot fomentar l'autoconsum".

Pel que fa al finançament, es va posar en marxa una campanya de micromecenatge amb la plataforma ECrowd! per recaptar 9.000 €, que es va completar en tres dies. Es tracta d'un projecte que inicialment estava restringit a inversors del mateix municipi, anomenats "de Km 0". Tal com recull la pàgina de la campanya, els seus impulsors esperen que l'èxit faci que més administracions "vegin la llum" i s'impliquin en projectes d'aquestes característiques.

El naixement de Som Energia ha tingut un impacte molt significatiu i ha demostrat que apostar per cooperatives de consumidores i productores pot seguir sent una eina de transformació social.

Intel·ligència col·lectiva

El passat mes d'abril es va celebrar el primer concurs Germinador Social per estimular projectes vinculats al foment de les energies renovables i l'eficiència energètica². Es tracta d'una iniciativa conjunta de la **Fundació Coop57** i **Som Energia**, immersa en ple procés de creixement: la cooperativa de producció i consum d'energia verda ja disposa de 34.000 sòcies i més de 56.000 contractes de subministrament. "Tenim 50 grups locals repartits arreu de l'Estat amb moltes idees. Van naixent projectes que no són estrictament de comercialització i producció d'energia, però que val la pena potenciar", explica Francesc Casadellà, responsable de comunicació de la cooperativa.

*Francesc Casadellà
(Som Energia):
“Van naixent projectes que no són estrictament de comercialització i producció d’energia, però que val la pena potenciar”.*

Tots els materials comunicatius i els suports necessaris per impulsar la campanya es van fer amb cooperatives. Per la seva banda, les sòcies de Som Energia hi van aportar 25.000 € procedents del donatiu voluntari que fan a l’entitat.

Vocació de servei públic

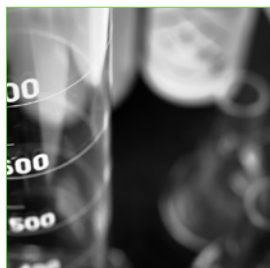
Som Energia s’ha convertit en la primera cooperativa d’energies renovables de Catalunya i l’Estat espanyol, seguint la petja d’altres experiències europees com **Ecopowers** (Flandes, 1991) i **Greenpeace Energy** (Alemanya, 1999). A l’Estat, després de la liberalització del mercat elèctric, van sorgir altres iniciatives, com **Zencer** a Andalusia (2011), **Go-iener** al País Basc (2012) o **Solabria Renewable** a Cantàbria (2013). Avui, aquestes i altres cooperatives es coordinen en la Unión Nacional de Cooperativas de Consumidores y Usuarios de Energías Renovables (UNCCUER).

El naixement de Som Energia ha tingut un impacte molt significatiu i ha demostrat que apostar per cooperatives de consumidors i productors pot seguir sent una eina de transformació social. De fet, Som Energia funciona com un servei públic: no té afany de lucre i ofereix un servei bàsic amb una alta qualitat ètica. A més, el contracte de llum no inclou clàusula de permanència, el sistema de tarifació és senzill i transparent, els preus s’ajusten als costos reals del servei i la gestió és democràtica.

La cooperativa, sobretot, es dedica a comercialitzar energia, però també és capaç de generar-la, gràcies a les persones sòcies, que s’han convertit en inversores que financen plantes fotovoltaïques i de biogàs. En aquest aspecte, la cooperativa té molt camp per córrer, ja que actualment només genera un 8% de l’energia que consumeix.

Un dels projectes bressolats per Som Energia perquè la ciutadania pugui produir els seus kWh d’energia verda és Generació kWh, que va servir per construir una planta solar a Alcolea del Río (Sevilla). Aquesta instal·lació, que el maig de 2017 va celebrar el primer any de funcionament, va sorgir de la iniciativa de 2.182 persones, responsables de la inversió de dos milions d’euros al projecte.

Fenòmens com Som Energia han servit per posar les alternatives més a l’abast de les persones consumidores mitjançant diferents graus d’implicació. “Ara, aquestes persones poden contractar energia verda mitjançant Som Energia i les altres comercialitzadores que ofereixen els seus serveis arreu de l’Estat. Si volen fer una passa més, poden optar per aquestes cooperatives i participar en campanyes de finança-

ment col·lectiu com Generació Kwh. Finalment, un tercer tipus de consumidor més conscienciat seria el que aposta per l'autoconsum domèstic", explica Oriol Giménez d'Ecoserveis, entitat que promou l'apoderament energètic de la població.

Impuls al compromís social

Des del cooperativisme i la seva diversitat sorgeixen més opcions vinculades a l'energia i els criteris socials. És el cas d'Energia per la Igualtat (EPI), una cooperativa de serveis sense afany de lucre. Bàsicament, EPI és un grup de compra d'energia que destina els beneficis obtinguts a projectes que lluiten contra la pobresa energètica, una realitat que afecta l'11% de les llars catalanes. Aquesta cooperativa fa d'intermediària entre algunes empreses que volen abastir-se d'electricitat i les comercialitzadores, a qui compra paquets d'energia mitjançant acords de col·laboració.

La particularitat d'EPI és que no treballa amb qualsevol comercialitzadora, tal com explica un dels seus impulsors, Jaume Castellà: "han de respectar alguns criteris, com que venguin energia verda, no tinguin exministres als consells d'administració i compleixin el Reial decret d'eficiència energètica". EPI és una entitat de segon grau participada per Cresol, enginyeria i consultoria especialitzada en sostenibilitat d'Amposta, la qual també està vinculada al grup empresarial cooperatiu UNI.Co. Castellà apunta que iniciatives com la d'EPI també estan contribuint a esquarterar el monopoli de les grans elèctriques i empenyen les petites comercialitzadores a augmentar el seu compromís social.

Mobilitat sostenible

En un món en què la dimensió espai-temps s'ha encongit de manera radical, la mobilitat és una peça que no es pot desvincular del cicle energètic. El model del segle XX, basat en el petroli i el transport privat, genera greus problemes socials, mediambientals i de gestió de l'espai públic. En aquest context, apostar per la mobilitat sostenible des d'una perspectiva àmplia constitueix tot un repte. L'any passat va néixer Som Mobilitat, cooperativa de consum amb seu a Mataró que treballa per difondre el vehicle elèctric i desconnectar de la cultura individualista del cotxe privat.

Un dels seus fundadors, Ricard Jornet, explica que tenien dues coses molt clares: "Voliem canviar el concepte de mobilitat i seguir les passes iniciades fa uns anys per Som Energia. Creiem que formem

part del mateix ecosistema i que la ciutadania organitzada pot canviar coses importants”. De moment, la cooperativa, creada el 2016, ja disposa d’un cotxe elèctric compartit a Mataró i han superat la barrera del mig miler de sòcies.

Els impulsors de la cooperativa esperen que la incidència social del projecte creixi durant els propers anys gràcies a les seves aliances estratègiques. Per començar, Som Energia és clau per desenvolupar una xarxa de punts de càrrega sense dependre de les grans operadores elèctriques, i més encara en un moment en què moltes ciutats estan començant a regular la qüestió. En segon lloc, Som Mobilitat col·labora amb la cooperativa belga Partago per posar en marxa la plataforma tecnològica que gestioni la xarxa de vehicles compartits i efectuar els pagaments per via telemàtica. La tercera dimensió és Rescoop Mobility, la primera xarxa europea de cooperatives de mobilitat elèctrica, amb qui Som Mobilitat també col·labora.

A Europa, un altre referent és Mobility Soci   Cooperative (Suïssa), mentre que a Mallorca es consolida Ecotxe-Som Moviment, que el febrer de 2017 va comprar el seu primer cotxe elèctric finançat amb una campanya de micromecenatge, en la qual van participar persones i entitats del teixit associatiu de Mallorca com el GOB, la Xarxa per a la Sobirania Energètica a Mallorca, Greenpeace Illes Balears i S’Altra Senalla, entre d’altres.

Les cooperatives de mobilitat compartida obren nous horitzons per solucionar reptes urbans en clau d’energies netes, uns reptes que són difícils d’afrontar per les administracions. En aquest context, s’albiren diverses possibilitats, com disposar d’aparcaments per a vehicles elèctrics finançats per la massa social de la cooperativa o mitjançant convenis amb entitats locals. Per exemple, un ajuntament podria adquirir vehicles elèctrics, utilitzar-los mitja jornada i posar-los a disposició de la ciutadania la resta del temps.

Habitatges de consum nul

Finalment, no ens podem oblidar de la dimensió de l’arquitectura. Qu   vol dir que un edifici   s eficient des del punt de vista energètic? Per començar, cal tenir en compte que “l’energia més eficient és aquella que no es gasta. Per tant, en els projectes que fem, tant d’obra nova com de rehabilitació, prioritzem la reducció de la demanda energètica amb estratègies d’aïllament tèrmic, bon ús de la radiació solar i control de la ventilació”, explica David Fernández, de la cooperativa d’arquitectura i urbanisme, Celobert.

*Les cooperatives
de mobilitat
compartida obren
nous horitzons
per solucionar
reptes urbans en
clau d'energies
netes, que
són difícils
d'afrontar per les
administracions.*

Darrerament, s'estan impulsant habitatges de consum gairebé nul (Nearly Zero Energy Building, nZEB) o nul (Net Zero Energy Building (NZEB)). En aquest casos, les energies renovables hi juguen un paper molt important, ja que els habitatges poden arribar a generar tota l'energia necessària per al seu funcionament. “En els nostres projectes emprem sobretot energies com la fotovoltaica, solar tèrmica, geotèrmica, biomassa o aerotèrmia. Aquests criteris de construcció que ja fem servir seran d'obligat compliment en obra nova a partir de desembre del 2018 a tots el edificis públics i del 2020 a tots els privats”, contextualitza Fernández.

Les propostes del món cooperatiu en l'àmbit de l'energia abasten molts vessants complementaris. A diferents ritmes, totes elles contribueixen a moure el tauler de joc i avançar cap a sistemes més descentralitzats i democràtics. És a dir, aprofitar la capacitat tecnològica i fer-la extensiva a capes més àmplies de la població sense menystenir el medi ambient, uns aspectes on massa sovint la innovació triga a aplicar-se.

Notes:

- 1 L'objectiu fundacional d'Ecotècnia era “oferir una sèrie de productes i serveis a través dels quals poder desenvolupar i promoure una tecnologia a l'abast de tothom, que proporcionï més autonomia a treballador(e)s i usuari(e)s, que permeti un millor aprofitament dels recursos locals i sigui més respectuosa amb el medi ambient i natural, que permeti la utilització d'energies renovables i no contaminants, que no resulti a preus inflats per raons de mercat o d'organització irracional i que, en el vessant de l'organització del treball, resulti participativa i no alienant”. Extret de l'article <http://www.energiasostenible.org/mm/file/ventsmon14.pdf>
- 2 Van ser premiats els projectes següents: agrupació de consums–Comunitat veïnal de Barcelona, Ecotxe Som Moviment (programari i web per a carsharing elèctric), Eeeepa! (Emprendre, Estalviar i Eficiència Energètica de Proximitat amb Auto-producció), Som Mobilitat (Mobilitat compartida, elèctrica i amb renovables) i La Ermineta–Electra–Regadiu.

L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA EN L'EQUADOR DEL MANDAT MUNICIPAL

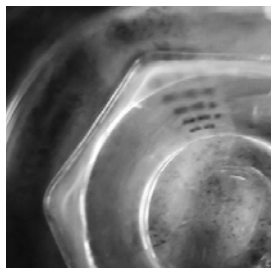
Oriol Estela Barnet

El 24 de maig de 2015 es van celebrar les desenes eleccions municipals de la democràcia a l'estat espanyol, que van representar un canvi important respecte de les conteses electorals anteriors, amb l'emergència de noves formacions polítiques que van resultar guanyadores amb força a les principals ciutats espanyoles.

Entre les diverses transformacions que s'albiraven amb aquest canvi electoral, hi havia les relacionades amb la visió i les polítiques de desenvolupament econòmic local i, en particular, en el tractament de l'economia social i solidària dins d'aquestes.

Un cop transcorreguts dos anys de les eleccions i, per tant, situats en l'equador del mandat municipal, és un bon moment per fer una revisió dels avenços que s'han produït en aquesta matèria, tenint en compte que l'atenció sobre l'economia social i solidària ja es va fer palesa en el mandat anterior (de fet, des de l'inici de la crisi) i que, afortunadament, no és una qüestió que

*L'economia social
havia estat
incorporada a
les agendes del
desenvolupament
econòmic local,
sobretot com
una opció més
per organitzar
l'activitat
productiva
empresarial.*

sigui patrimoni exclusiu de l'anomenat “nou municipalisme”, sinó que va sent progressivament adoptada des de qualsevol punt de l'espectre polític català i espanyol; això sí, amb més o menys èmfasi segons el cas.

La tendència: l'economia social als ajuntaments fins al 2015

Les polítiques de desenvolupament econòmic local, o de promoció econòmica i ocupació, com sovint se les ha anomenat, s'han anat forjant al nostre país al llarg dels gairebé quaranta anys d'ajuntaments democràtics transcorreguts fins ara sense un marc competencial reconegut per als ens locals. Això els ha fet dependents en gran mesura dels recursos i programes establerts per altres administracions, fet que n'ha condicionat l'adaptació a les necessitats de cada territori i els enfocaments a adoptar.

D'aquesta manera, l'economia social havia estat incorporada a les agendes del desenvolupament econòmic local, sobretot com una opció més per organitzar l'activitat productiva empresarial o, en el millor dels casos, en el marc de programes europeus molt específicament orientats a determinats sectors d'activitat o col·lectius vulnerables.

La relativa protecció legislativa i l'existència d'avantatges fiscals per a la constitució de cooperatives i societats laborals feien que els serveis d'assessorament laboral i empresarial locals l'oferissin com una opció atractiva en casos com el tancament d'empreses grans i mitjanes o com a sortida per a l'alumnat de les escoles taller i cases d'oficis, sense prendre en consideració, per exemple, si es donaven les condicions personals i col·lectives per assumir els principis de democràcia i responsabilitat entre les potencials promotores.

La constatació permanent dels abusos del sistema econòmic imperant, les disfuncions d'una part del gran empresariat, les dificultats de les empreses familiars i, finalment, l'esclat de la crisi porten a un interès cada cop més gran per incorporar una visió social de l'economia i l'empresa en les polítiques locals. Ajuntaments i diputacions es compten entre les principals impulsores de la responsabilitat social corporativa i de mica en mica canvien la seva percepció sobre l'economia social fins al punt que, en el moment d'auge de la crisi, la comencen a incorporar explícitament a les seves agendes de desenvolupament local. Fins i tot es produeixen aproximacions a l'economia solidària, que era totalment aliena a les polítiques públiques fins al moment.

A casa nostra, l'any 2015 la Diputació de Barcelona publica la *Guia d'Economia Social i Solidària per als ens locals*¹, fruit d'un treball de

gairebé dos anys entre representants de la mateixa institució, els ajuntaments i persones expertes coordinades per l'IGOP per tal de situar aquesta nova mirada, i un any després inclou el suport a projectes innovadors d'economia social i solidària entre les seves línies de finançament. En paral·lel, la Generalitat posa en marxa el programa Aracoop², la Federació de Cooperatives de Treball el programa Municipi Cooperatiu³ i alguns ajuntaments comencen també a generar els seus propis programes i en alguns casos es creen petites estructures especialitzades, anticipant el que seria un esclat important a partir de les eleccions municipals del 2015 tant a Catalunya com a la resta de l'Estat.

L'expectativa: els programes electorals del 24-M

La presència testimonial de l'economia social (i solidària) en les polítiques locals durant més de tres dècades ha tingut el seu reflex també, evidentment, en els programes dels partits polítics de cara a les eleccions municipals. Això es trenca de manera molt clara davant de la cita electoral del 24 de maig de 2015, en especial de la mà dels nous partits polítics d'esquerra que sorgeixen mesos abans de les eleccions arreu del territori.

Prenent com a mostra els programes d'aquests partits en tres de les principals ciutats espanyoles i en dues de catalanes, trobem el següent:

La constatació permanent dels abusos del sistema econòmic imperant, les disfuncions d'una part del gran empresariat, les dificultats de les empreses familiars i, finalment, l'esclat de la crisi porten a un interès cada cop més gran per incorporar una visió social de l'economia i l'empresa en les polítiques locals.

- **Madrid.** El programa d'Ahora Madrid⁴ parlava en la introducció de donar protagonisme a l'economia solidària i no especulativa i dedicava l'apartat 1.2. al suport a l'economia social, el treball autònom i les petites empreses. El punt 1.2.2. parla del foment de l'economia social i hi inclou fomentar l'ús productiu d'espais i infraestructures buides amb projectes cooperatius, impulsar els bancs del temps o donar suport al comerç just. Es refereix també a la creació d'un organisme municipal de foment de l'economia social i solidària que promogui el desenvolupament comunitari als barris.
- **València.** En l'apartat 4.5. del programa de Compromís⁵ (potenciació de noves iniciatives d'ocupació), s'hi trobava el punt 4.5.1., "Promoure la cultura cooperativa", amb diverses propostes com ara el foment de centres d'impuls empresarial, llançadores i viviers de cooperatives; suport específic a joves cooperativistes; afavorir la relació entre universitat i cooperatives; ajuts diversos i reconèixer el cooperativisme com un agent social i econòmic amb presència en el diàleg institucional i en els espais de decisió econòmica i laboral. Aquest darrer punt era compartit amb el programa del PSPV⁶, que en l'acord de govern va assumir la regidoria responsable d'aquestes polítiques i que, a més, proposava la creació d'una Mesa Valenciana de l'Economia Social.

El balanç dels dos primers anys del mandat municipal s'ha de considerar positiu des del punt de vista de l'economia social i solidària.

- **Saragossa.** Malgrat que l'apartat dedicat a l'economia social i solidària en el programa de Zaragoza en Común⁷ era molt breu i genèric (4.2.2. Posada en marxa d'eines de suport a l'economia social i solidària: contractació pública, fiscalitat, assessorament i finançament), la seva presència al llarg del conjunt de temes abordats en el document és freqüent: en la contractació pública, en la gestió de serveis i equipaments municipals, en l'autogestió d'espais buits, en el finançament alternatiu, en la lluita contra la pobresa i la desigualtat social, etc.
- **Barcelona.** En la mateixa línia, però amb un apartat específic més extens i detallat quant a propostes, el programa de Barcelona en Comú⁸ introduïa l'economia social i solidària en molts aspectes recollits en el seu programa. Entre les mesures específiques, el programa adoptava les propostes de la XES d'oferir espais, suport econòmic i tècnic i organització de fires, així com ajudar a la recuperació d'empreses privades en crisi per part dels treballadors i treballadores. El segell municipal de qualitat, les cooperatives d'habitatge de cessió d'ús o la moneda local eren altres instruments que apareixien en aquest programa.
- **Badalona.** L'aposta per l'economia social, cooperativa, solidària i sostenible com a mitjà transformador, d'apoderament econòmic i de fórmula per combatre l'atur era un dels eixos centrals del canvi de model de ciutat en el programa de Guanyem Badalona en Comú⁹. Malgrat això, no hi havia un apartat específic en el programa, però sí es parlava de fomentar el cooperativisme entre els joves, en l'habitatge o en l'energia, així com la utilització de les clàusules socials en la contractació pública.

Veiem, doncs, com les perspectives per impulsar l'economia social i solidària eren força engrescadores un cop celebrades les eleccions municipals i conformat els nous governs de canvi. El mateix podem trobar en els programes de les formacions que van guanyar a Cadis, Santiago de Compostel·la i La Corunya, o en diversos municipis catalans on plataformes ciutadanes o les CUP accediren al govern municipal. Tot i així, molts d'aquests partits no comptaven amb majories suficients per impulsar les seves propostes però, d'entre els citats anteriorment, només en el cas de València l'àmbit de suport a l'economia social i solidària va quedar sota la responsabilitat política d'un altre partit.

Els avenços: balanç a mig mandat

Dos anys no són gaires si es pretén introduir canvis significatius en unes polítiques i unes estructures municipals tradicionalment poc familiaritzades amb formes de fer economia diferents de l'hegemònica. No obstant això, és interessant observar per on s'encaminen a meitat de

mandat les passes dels diversos governs municipals que estan desenvolupant programes com els ressenyats en l'apartat anterior.

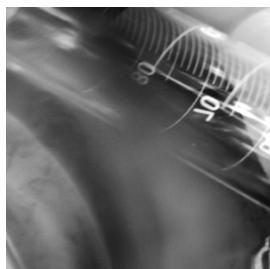
Madrid

L'Ajuntament de Madrid va trigar un any a posar en marxa l'actuació més significativa del seu programa electoral en matèria d'economia social i solidària. El juliol del 2016 es constituí el Consell de l'Economia Social i Solidària, format per 26 membres de les diferents administracions, organitzacions i professionals del sector i experts acadèmics, amb la voluntat d'estendre els principis de l'economia social a la societat madrilenya i l'objectiu d'elaborar un pla estratègic a llarg termini. No va ser, però, fins al març del 2017 que es van iniciar els treballs d'aquest pla, que probablement haurà de plantejar fites sobretot per a la propera legislatura.

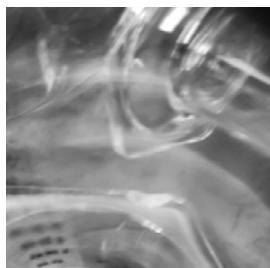
Mentrestant, s'han assolit alguns avenços en el treball d'incorporació de clàusules socials a la contractació municipal, els programes de suport financer a la constitució i creixement d'empreses d'economia social i el suport tècnic i la sensibilització.

Ara bé, actualment el gran referent de l'economia social i solidària a Madrid és el programa MARES¹⁰, que persegueix la transformació urbana a través de l'economia social i solidària actuant en quatre districtes de la ciutat i cinc sectors d'activitat (mobilitat, alimentació, reciclatge, energia i cures), sobre la base d'un treball que inclou la recuperació d'espais públics en desús perquè siguin utilitzats per les iniciatives locals d'economia social.

València

València compta amb la Fundació Pacte per a l'Ocupació i té encara en vigor el V Pacte per a l'Ocupació des del mandat anterior, però en aquest no hi apareix en cap moment l'economia social. L'actual equip de govern ha declarat públicament la importància d'impulsar l'economia social com un aspecte estratègic de la seva política, en consonància amb el recollit en els programes dels dos partits que formen govern. No obstant això, instruments que haurien de ser importants en aquest sentit com Valencia Activa o un dels seus equipaments estrella, Las Naves, s'enfoquen cap a activitats econòmiques d'impacte social, innovació social o projectes col·laboratius i no solen utilitzar de forma explícita el terme economia social i solidària.

La societat valenciana ha pogut anar un pas més enllà i diverses institucions han posat en marxa el projecte Barri Cooperatiu¹¹, destinat al foment, la promoció i la visibilització de l'economia social i el cooperativisme mitjançant tallers, xerrades, jornades, fires, cursos de formació, etc.

Saragossa

Un camí similar ha seguit el govern de la capital aragonesa, que ha aglutinat al voltant de projectes i instruments innovadors de la seva agència de desenvolupament econòmic local Zaragoza Activa, com són La Colaboradora, La RemolachaHackLab o ThinkZAC, el treball amb iniciatives d'innovació social i el suport a projectes de caràcter econòmic i social de la ciutadania.

La tasca més específica al voltant de l'economia social i solidària s'està duent a terme en col·laboració amb REAS Aragón en el marc del programa Emprendes.net¹², d'acompanyament a la creació i consolidació d'entitats de l'ESS, així com amb una decidida aposta per la contractació pública social, que ha portat l'Ajuntament a realitzar recentment el contracte restringit més important de tot l'Estat (3.000.000 € en dos anys)¹³.

Barcelona

La creació de la figura del Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària des del primer cartipàs municipal ha estat un senyal poderós de l'aposta de l'Ajuntament de Barcelona per impulsar aquest àmbit, que s'ha aprofundit amb la dotació d'una estructura i uns recursos específics (650.000 €/any) sota el nom de Barcelona Cooperativa, la incorporació d'una direcció dedicada a innovació socioeconòmica a Barcelona Activa, la celebració anual de la Trobada Internacional de Municipalisme i Economia Solidària o la presència amb veu i espais propis de l'economia social a esdeveniments com el saló BizBarcelona. També s'han promogut diversos treballs d'anàlisi de la realitat de l'economia social a la ciutat, amb la identificació d'iniciatives comunitàries rellevants.

Precisament, en aquesta política municipal s'ha optat per donar suport a projectes ja existents o incipients als barris, des del Barceloneta Proa al Mar fins a l'Eix Pere IV, passant pel viver Coòpolis de Can Batlló a Sants o el Mercat ImPorta a Nou Barris. Però també es dediquen recursos a crear noves empreses i iniciatives d'economia social i solidària, entre aquestes l'emblemàtica cooperativa de maners Diomcoop.

Així mateix, Barcelona s'ha situat al capdavant d'iniciatives de col·laboració entre municipis, com la Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària¹⁴, constituïda oficialment el maig de 2017 i formada en un inici per 31 municipis catalans, o amb la promoció de la Declaració Municipalista a favor d'una contractació pública responsable¹⁵, alhora que editava una Guia de Contractació Pública Social¹⁶ que constitueix un referent per a la resta de municipis.

Badalona

La ciutat acull des de principis de 2017 l'Ateneu BNord¹⁷, dins de la xarxa d'ateneus cooperatius promoguts per la Generalitat, i que donarà servei als municipis del Barcelonès Nord. La primera tasca realitzada ha estat una diagnosi i un mapatge del sector a la ciutat.

El treball amb aquest dispositiu, juntament amb l'activitat de la Xarxa d'Economia Solidària en aquest territori, constitueixen els dos puntals fonamentals de l'acció municipal, que mira de recolzar-se en els principals actors del sector i en la col·laboració en xarxa amb els municipis de l'entorn o més enllà en tots aquests àmbits.

D'aquesta manera, l'Ajuntament de Badalona ha estat fundador tant de la Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària com promotor de la Declaració Municipalista a favor d'una contractació pública responsable. En aquest sentit, l'Ajuntament de Badalona ha començat a introduir criteris socials en la licitació dels contractes dels serveis de neteja i manteniment d'espais verds.

Conclusions

El balanç dels dos primers anys del mandat municipal s'ha de considerar positiu des del punt de vista de l'economia social i solidària. Malgrat trobar-nos lluny encara de la majoria dels objectius marcats en els programes electorals, és innegable que la presència de l'economia social i solidària a les nostres ciutats és més notòria.

Els principals avenços assolits, amb caràcter general, han estat els següents:

- La creació, consolidació i ampliació dels programes de suport a les iniciatives d'economia social i solidària des dels dispositius habituals de promoció econòmica i ocupació dels ajuntaments.
- La realització de diverses diagnosi, censos, mapatges i reculls d'experiències a escala municipal i supramunicipal.

- L'habilitació de dispositius específics de suport a l'economia social i solidària, en molts casos ubicats en espais emblemàtics.
- El progrés assolit en la introducció de clàusules socials en la contractació pública, demostrant que és possible portar al límit la normativa existent.
- L'auge del treball en xarxa entre els municipis i d'aquests amb les organitzacions locals de l'economia social.

Entre els aspectes en els quals encara resta força terreny per recórrer hi trobem:

- La formalització d'espais de responsabilitat política explícitament vinculats al desenvolupament de l'economia social i solidària, sigui dins de l'estructura municipal o fora, en col·laboració amb els actors del sector.
- La major integració de les polítiques de suport a l'economia social i solidària amb les iniciatives més convencionals, evitant la creació de dinàmiques paral·leles en lloc d'una visió integral del desenvolupament econòmic local. És així que el binomi innovació social – economia social ha estat la fórmula més utilitzada per introduir el canvi de visió d'una manera potser més assimilable per a unes estructures poc avesades a moure's en aquest model econòmic.
- El desplegament d'iniciatives d'economia social per a l'autogestió de recursos comuns o la gestió comunitària de serveis o equipaments públics, així com en l'habitatge.

Els dos anys que resten de mandat hauran de començar a donar fruits significatius en termes de creixement del nombre d'empreses d'economia social i iniciatives d'economia solidària en els nostres municipis, enfortiment de les xarxes existents (tant intramunicipals com intermunicipals) i una normalització de la presència del sector en tots els vessants de les economies locals. El repte més important serà, sens dubte, mantenir aquesta trajectòria ascendent en la propera legislatura i les següents, avançant en la transformació de les economies locals.

Notes:

- 1 El <https://www1.diba.cat/uliep/pdf/55200.pdf>
- 2 <http://aracoop.coop/>
- 3 <http://www.cooperativest treball.coop/consolida/coopera/municipi-cooperatiu>
- 4 https://ahoramadrid.org/wp-content/uploads/2015/04/AHORAMADRID_Programa_Municipales_2015.pdf
- 5 <https://ambvalentia.compromis.net/files/2015/05/ProgramaCorts2015.pdf>

- 6 http://www.pspv-psoevalencia.org/archivos/actualidad/12996_calabuig_presenta_un_programa_elaborado_desde_la_participacion_con_med/150423_programa%20electoral.pdf
- 7 <http://zaragozaencomun.com/wp-content/uploads/2015/04/Programa-colaborativo-Abierto-18-Abril-2015.pdf>
- 8 https://barcelonaencomu.cat/sites/default/files/programaencomun_cast.pdf
- 9 <https://docs.google.com/document/d/1akvMbKbnFfl8kYw5BJ0Xn4g-olWico0egwhNm9Mc3R8/edit>
- 10 <https://maresmadrid.es/>
- 11 <https://barricoop.org/>
- 12 <http://emprendes.net/>
- 13 <http://www.expansion.com/aragon/2017/03/24/58d4ff2146163faf618b465b.html>
- 14 <http://mess.cat/>
- 15 <http://www.sabadell.cat/images/salaprensa/documents/Declaraci%C3%B3.pdf>
- 16 <http://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/ca/>
- 17 <https://www.facebook.com/AteneuBNord/>

ECONOMIA DE LES CURES, EL TREBALL INVISIBILITZAT, LA COHESIÓ MENYSTINGUDA

Ana Muñoz i Guardeno i Anna Fernández

Posar la sostenibilitat de la vida en el centre és un dels lemes essencials de l'economia feminista. La veritat és que la cura, cap a una mateixa i envers els altres, és quelcom que apel·la i és quotidià per a qualsevol persona, però han estat els moviments feministes els que han posat el concepte de les cures i els efectes de la seva invisibilitat social damunt la taula. Així que ens referirem a les tesis de l'economia feminista per entendre per què parlem d'economia de les cures, i per què aquesta hauria de ser transversal a la manera com entenem les nostres vides, les nostres feines, el nostre entorn social i les polítiques públiques que ens governen.

Tal com apunta, Amaia Pérez Orozco, l'economia és una construcció social, i com a tal, el conjunt d'eines analítiques que fem servir per conèixer-la i d'institucions i estructures que l'organitzen ni han existit sempre ni tenen per què seguir existint, ni han sigut construïdes neutres en qüestions de gènere, o dit amb altres paraules: *“Des de l'economia feminista, es denuncia que el paradigma neoclàssic té profunds biaixos androcèntrics: es construeix sobre l'absència de les*

dones, es nega rellevància econòmica a les esferes que s'associen amb la feminitat (l'àmbit privat-domèstic, la llar i els treballs no remunerats) i s'utilitza l'experiència masculina en els mercats per definir la normalitat econòmica.”¹

Tal com apunta la companya de la Comissió d'Economies Feministes de la XES, “*en una societat capitalista on només els diners són quantificables i valorats, les propostes de les teories feministes aposten per col·locar en el centre la vida i les cures. Una aposta que implica contrarestar la lògica de maximització de beneficis com a principi bàsic de l'acció econòmica.*”²

L'economia social i solidària (ESS) i les tesis feministes comparteixen la prioritització de la satisfacció de les necessitats humanes com a objectiu central de l'activitat econòmica, i que aquesta es desenvolupi sobre la base dels valors de cooperació, propietat col·lectiva, gestió democràtica i redistribució equitativa. Però així com l'ESS marca com un dels horitzons la construcció de mercat social, l'economia feminista posa en dubte la construcció del concepte mercat. Des de la revolució industrial s'ha produït una fractura que ha contribuït a la consolidació del capitalisme: la diferenciació de l'àmbit productiu del reproductiu, que deriva en la divisió sexual del treball. Aquest fet té múltiples conseqüències socials, ja que es fonamenta en una estructura de poder que no només ha situat els homes en l'espai productiu i públic, confinant a les dones en l'esfera reproductiva i domèstica, sinó que ha “reduït” la cura a quelcom “femení”, de l'àmbit privat, amb poc valor social, i gairebé nul valor econòmic. És per això que des de l'economia feminista es reivindica que a la cura cal visibilitzar-la, revaloritzar-la i democratitzar-la mitjançant la socialització de la responsabilitat, l'eliminació de la divisió sexual del treball i l'especialització de gènere i la promoció del reconeixement social de la centralitat de les cures en la vida col·lectiva (Mansilla i Ezquerro, 2017).”³

En aquest article, ens disposem a compartir dues reflexions relatives a la cura com a necessitat social que requereix ésser valoritzada traient-la de l'esfera privada-domèstica i portant-la a la pública-comunitària com a sector productiu, i les seves aportacions en el món de l'ESS i en especial del moviment cooperativista català. I en un segon bloc, reflexionarem sobre les aportacions de les economies feministes a la cura dintre de les cooperatives de treball.

Cura i societat: sector productiu precari, feminitzat i pobre

La cura és present a la nostra societat tant en la nostra vida personal com en qualitat de sector productiu que genera activitat econòmica. La cura travessa les nostres vides, amb diferents intensitats segons el nostre cicle vital, i històricament aquesta generació de benestar i atenció ha recaigut en l'àmbit familiar i en les espatlles de les dones. En aquest article no ens aturarem en la dimensió quotidiana de la cura que rebem i donem com a filles, mares o companyes, que podria omplir pàgines. Ens centrarem a compartir algunes reflexions i experiències sobre el treball de cures i de la llar en la seva vessant productiva, com a oportunitat per abordar l'aproximació entre l'economia social i solidària i l'economia de les cures.

Encara que des de les economies feministes es planteja la superació del paradigma de la dependència –aquell moment vital on les necessitats de cura es fan més visibles– per la interdependència –constant en la nostra vida, com a subjectes socials que som–, en aquest article ens centrarem en el sector productiu de serveis de cura i dependència a les llars quan són proveïdes per persones alienes a la unitat de convivència. Existeixen etapes en les nostres vides que requereixen una dedicació de cura superior, ens passa quan som infants, quan envellim o si patim alguna malaltia crònica; és el que es coneix com a estats de dependència. Des dels poders públics es proveeixen programes i prestacions, les quals, per bé que redueixen les càrregues de cura de les famílies, es revelen insuficients per cobrir totes les necessitats dels col·lectius dependents. Aquest fet es pal·lia assumint la cura complementària des de les llars, les cuidadores familiars, o externalitzant aquesta cura a terceres persones o empreses, les treballadores de la llar i les cures. En el primer cas, calen respostes des de l'àmbit comunitari, en format d'espais de suport mutu que permetin visibilitzar i socialitzar l'impacte físic i emocional de la cura intensiva, trencant l'aïllament que sovint viuen aquestes treballadores familiars.

Centrant-nos en el segon cas, calen algunes contextualitzacions. Per una banda, les treballadores de la llar i de cures sovint desenvolupen la seva activitat en economia informal o sota un règim de cotització especial que limita les possibilitats de cotització i afecta les seves prestacions presents –sense prestació d'atur actualment– i futures, com les pensions de jubilació o malaltia. En aquest sentit i a tall d'exemple, l'informe de la UGT relatiu a “Trabajo decente para las trabajadoras y trabajadores domésticos”, de juny del 2016 –just cinc anys sense la ratificació per part de l'Estat espanyol del Conveni internacional de l'OIT 189 regulador d'aquesta relació laboral–, recull:

“La precarietat del present es projecta al futur: la pensió de jubilació mitjana a l’any 2015 en el sistema especial d’empleats de la llar és un 49% inferior a la pensió mitjana de jubilació. La situació de crisi allarga la vida laboral de les persones ocupades a les llars: a l’any 2003 només hi havia 200 persones majors de 65 afiliades en aquesta activitat; a l’any 2014 són 6.500.”⁴

Centrant-nos en aquest sector productiu, on la col·lectivització del treball suposaria més protecció pública de les seves treballadores, podem trobar, a més de les empreses del mercat habitual, entitats de l’ESS i dintre d’aquesta, cooperatives de treball. En primer lloc, i sense ànim de ser exhaustives, podem parlar d’organitzacions que ofereixen intermediació laboral entre famílies i treballadores, que pretenen millorar les condicions laborals de les treballadores de règim especial, per la qual cosa, en alguns casos, han arribat a un acord de taula salarial d’acord amb el règim especial.

En segon lloc, en el sector cooperativista de treball, al nostre territori trobem experiències en l’àmbit productiu com les cooperatives que ofereixen serveis de neteja, com Trèvol, o que van més enllà i ofereixen també serveis de cura com A prop, o d’altres que presten serveis a les persones –serveis socials, educació i formació, benestar personal i ocupació i treball– com Suara, totes elles de dimensions varies. També existeixen pràctiques d’economia social i solidària en clau feminista, que posen més l’accent en una vessant comunitària. En aquest sentit, parlariem de grups de criança, cooperatives d’habitatge en modalitat de cohousing, o col·lectivitzacions de necessitats que no són estrictament monetàries i que afavoreixen la construcció d’un mercat social en clau comunitària, orientada a les necessitats i els desitjos d’una població interdependent i arrelada al territori.

Considerem que des de l’ESS, i en concret des del moviment del cooperativisme de treball, cal apostar i acompanyar estratègicament models que garanteixin una contractació en règim general de les treballadores del sector, així com un eixamplament comunitari de la corresponsabilitat sobre les condicions laborals de les treballadores, i alhora que s’acompanyi les famílies o unitats de convivència com a responsabilitat de la comunitat. Al mateix temps també ens veiem obligades a interpel·lar l’administració per tal que assumeixi la seva part de corresponsabilitat en aquestes tasques necessàries per a la sostenibilitat de la vida i de la societat.

Fora bo plantejar-se que la cura necessita un paper actiu i responsable per part de l’administració. La cura entesa des de la seva dimensió holística no pot ser només productiva, perquè estariem obviat la pròpia construcció de l’economia androcèntrica, que ha obviat totes

les tasques reproductives que són necessàries per aparèixer en l'esfera productiva de la societat.

La cura també afecta els nostres entorns productius: revaloritzar la cura des dels espais de treball

La necessitat d'aplicar mesures i accions que afavoreixin la visibilització de les cures en espais productius com les cooperatives o d'altres agents de l'ESS és del tot imprescindible per transformar i trencar la dicotomia entre productiu i reproductiu, públic i privat, així com la divisió sexual del treball que s'origina en aquesta construcció heteropatriarcal de l'economia.

Podem destacar un seguit de mesures que van més enllà del paradigma de la conciliació laboral, familiar i personal, que va ser instaurat per la Llei de 39/1999 per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores. Aquesta apareix com a resultat del procés d'adaptació de directives europees després de diverses sancions per incompliments de l'Estat espanyol, vinculant clarament la conciliació amb la maternitat, ja que en la seva exposició de motius subratlla la baixa natalitat com una de les principals preocupacions per al desenvolupament d'aquesta norma. Posteriorment, la Llei orgànica 3/2007 per a la Igualtat efectiva de dones i homes consagra la noció d'igualtat d'oportunitats vinculada a la presa de decisions i a l'ocupació principalment, vinculant drets de cura o de prestar cura a través de l'ocupabilitat de les dones, essent el subjecte de drets l'individu en tant que forma part del mercat laboral i no al contrari. Si volem analitzar la regulació de les cures necessàries entre les persones que vivim en aquesta societat hem de dirigir-nos a la Llei de dependència, profundament afectada per les modificacions del 2012 i amb grans retallades pressupostàries en aquest any.

No ens podem plantejar la igualtat en el sector productiu, sense qüestionar-nos la inexistència igualtat en el sector reproductiu, àmpliament precaritzat, feminitzat i pobre. Repensar la corresponsabilitat del sector reproductiu de la nostra societat entre homes i dones per afavorir la superació de la divisió sexual del treball i d'origen resulta cabdal per afavorir una transformació social en clau feminista. Altrament continuarem invisibilitzant i infravalorant les tasques de cures dintre de les organitzacions de l'ESS i perdrem l'oportunitat de traspassar-les a la comunitat i, per tant, al mercat social.

Tal com apuntava la companya de la Comissió d'economies feministes de la XES, Elba Mansilla, en el seu article "Paradigmes organitzatius solidaris: Una aportació feminista des de la teoria i les pràctiques"⁵, podem identificar quatre grups de mesures i instruments que afavoreixen

*Si fos cert que
tantes persones
fossin tan
imprescindibles
com de vegades
ens sembla, el
món ja fa temps
que hauria deixat
de donar voltes!*

la transformació en clau feminista pràctica dintre de les organitzacions de l'ESS, que són:

1. Mesures orientades a donar visibilitat a les diferents tasques que es produeixen als projectes solidaris, per intentar reorganitzar i reconceptualitzar tots els treballs evitant l'especialització de gènere i la invisibilitat de les tasques reproductives dels mateixos col·lectius o cooperatives. Exemple: els inventaris globals de tasques que inclouen tant aquelles feines visibles, públiques i facturables, generadores d'estatus i reconeixement, com les de neteja, secretaria, gestió, administració i manteniment, assumides de facto i realitzades de forma invisible majoritàriament per les dones.
2. Mesures orientades a la gestió del poder i les emocions, i la prevenció i resolució de conflictes. Alguns exemples són l'obertura d'espais formals i informals per treballar la motivació, la confiança i identificar malestars i neguits, com l'organització de sortides lúdiques, dinars o celebracions; també l'obertura d'espais formals de capacització entre sèniors i júnors dins de l'entitat, o realitzar activitats de formació i assessorament continuat per fomentar la polivalència i l'autonomia personal dels socis i de les sòcies.
3. Mesures orientades a promoure la transparència de l'organització i a facilitar el flux i l'accés a la informació. Exemple: facilitar l'accés de les persones participants als espais i canals de comunicació, participació i presa de decisions; a desenvolupar mecanismes d'acollida, traspàs i acompanyament, i a desenvolupar tallers formatius i accions capacitadores que ajudin les persones sòcies a apropiarse i conèixer els aspectes més tècnics, complexos i complicats del projecte.
4. Mesures corresponsabilitzadores, pensades per ajudar a compaginar la vida professional amb la diversitat de necessitats i dimensions de les vides de les persones que formen part de l'organització. Exemple: adaptar els usos de l'espai i del temps, com per exemple fer horaris d'estiu i d'hivern compaginables amb el calendari escolar dels fills i les filles; elaborar un còmput global d'hores o treballar per objectius i projectes en lloc de tenir horaris fixos, per facilitar l'adaptabilitat de la jornada laboral; obrir la possibilitat de treballar a distància o utilitzar mitjans tecnològics com el correu electrònic, els documents col·laboratius, els xats o l'Skype per evitar el presencialisme.

Quin paper pot jugar l'ESS i en concret el moviment cooperatiu?

La potencialitat de transformar el mercat androcèntric en mercat social a través de l'ESS és del tot innegable, és a dir, transformar un mercat

que es basa en la dominació de tasques masculinitzades sense qüestionar-se allò que tradicionalment s'ha invisibilitzat, com és la sostenibilitat ambiental i la sostenibilitat de la vida/es, i alhora li és del tot necessari per continuar explotant i acumulant capital.

Un mercat social que posi al centre les persones i no el capital no pot obviar la invisibilització d'aquest sector reproductiu o domèstic de l'economia. Aquest mercat social ha de reconèixer la diversitat de les persones i la interdependència entre elles, que serà diferent al llarg dels seus processos vitals. És aquí on l'economia feminista i l'ESS es troben i com poden confluïr dintre del moviment cooperativista, com aquell moviment social alliberador del capitalisme salvatge i també de l'heteropatriarcat, sempre que ens qüestionem què és allò econòmic, des del punt de vista no exclusivament mercantil ni monetari, sinó en clau feminista i ecològica.

Ara bé, fora bo plantejar-se com podem des dels nostres espais ajudar a visibilitzar i animar a la nova creació, des del moviment d'ESS i en concret des del moviment cooperatiu, d'iniciatives dedicades a l'economia de les cures, tan imprescindible i necessària per a la reproducció social de les nostres vides.

Notes:

- 1 Mansilla i Ezquerro, 2017.
- 2 Osorio, Daniela, 2014. <http://www.quadernsdepsicologia.cat/article/view/1198>
- 3 Pérez Orozco, Amaia, 2015.
- 4 Trabajo decente para las trabajadoras y trabajadores domésticos, 16 de junio, 5 años desde la adopción del Convenio 189 de la OIT. http://www.ugt.es/Publicaciones/Informe_trabajo_decente_para_trabajadoras_trabajadores_domesticos_UGT.pdf
- 5 Mansilla, Elba. "Paradigmes organitzatius solidaris: Una aportació feminista des de la teoria i les pràctiques" Eines 1. Esmolem les eines. Debats de l'economia solidària per a la Transformació Social.

FERNANDO SABÍN: “L’ECONOMIA SOLIDÀRIA HA DE SER MESTISSA”

L’Apòstrof

El sociòleg Fernando Sábín es defineix com a militant actiu de l’economia solidària. Vinculat al Mercado Social de Madrid i REAS Madrid, desenvolupa la seva trajectòria professional a Andaira, cooperativa de recerca, participació ciutadana i igualtat de gènere integrada al Grupo Cooperativo Tangente. Ara forma part de l’equip impulsor de Mares, un projecte de transformació urbana en clau d’economia social i solidària que es desplegarà a Madrid fins al 2019. Amb ell parlem de les perspectives que genera el projecte per crear ocupació i dels reptes als quals s’enfronta la ciutat per fomentar una economia transformadora.

Per començar, pots radiografiar breument l'economia solidària al centre i el sud de Madrid, zona on s'aplicarà el projecte Mares?

L'economia solidària madrilenya encara és una realitat incipient que representa l'1-2% de l'activitat global. Se situa principalment al centre de la ciutat. La perifèria té uns nivells de desigualtat econòmica i social molt elevats, amb un tercer sector de tipus assistencial que s'ha anat ubicant en funció de les polítiques públiques del territori. Per tant, hem detectat associacions, fundacions i projectes ciutadans que han aconseguit fer un salt econòmic i, en el millor dels casos, alguna cooperativa d'iniciativa social que ha adquirit certa dimensió empresarial. Hi predomina el teixit econòmic tradicional –perruqueries, tallers mecànics, bars, despatxos–, mentre que al cinturó industrial de la ciutat (Vicálvaro, Vallecas, Villaverde) hi ha polígons industrials. Aquests districtes allotgen algunes de les infraestructures logístiques més importants de la ciutat, com Mercamadrid.

Com creus que hauria d'evolucionar el sector per guanyar terreny?

Una de les principals hipòtesis del projecte Mares és que l'economia social i cooperativa madrilenya correspon majoritàriament a un perfil de persona blanca, de classe mitjana i amb estudis superiors. Per tant, cal *mestissarla* si realment volem que sigui una font important d'accés a la renda, l'ocupació i la dignitat en el treball per a sectors socials situats en àmbits laborals molt precaritzats. Si volem que aquesta economia sigui una alternativa de desenvolupament econòmic ha de ser popular. És una cosa que a l'Amèrica Llatina es construeix des de fa desenes d'anys i que en altres parts de l'Estat –on la indústria ha agafat força– es produeix de manera instintiva, perquè el moviment obrer l'ha impulsat. En canvi, Madrid disposa d'una economia de

serveis –o, en alguns casos, de serveis avançats– i funcionariat públic, un tipus d'ocupació molt allunyat de la gent corrent.

L'economia social i cooperativa madrilenya correspon majoritàriament a un perfil de persona blanca, de classe mitjana i amb estudis superiors.

Quines són les estratègies per popularitzar aquesta economia?

Escollir sectors que tinguin capacitat de generar ocupació i teixit productiu, i que incorporin, dins de la lògica de l'anàlisi vertical de l'ocupació, tots els nivells de capacitació i estudis. Per exemple, si parlem de mobilitat, alimentació o reciclatge podem activar processos de generació d'empreses amb persones en situació de risc, com dones afectades per la violència masclista. Alhora, aquests sectors també permeten una cosa que Madrid necessita: estratègies innovadores relacionades amb serveis i productes que permetin solucionar els grans reptes de la ciutat.

Els projectes seleccionats per la Unió Europea se centren a resoldre els reptes urbans. Quin creus que és el principal repte a què s'enfronta la ciutat en l'àmbit econòmic?

Els grans reptes de la ciutat són la mobilitat sostenible, l'alimentació saludable, reciclar i reduir el consum, promoure energies netes... Que hi hagi un sector amb persones que instal·lin una placa solar, l'arreglin i la mantinguin, i que altres estiguin dissenyant estratègies d'estalvi energètic és un factor clau. Per tant, les empreses han de ser híbrides i

inclusives pel que fa als perfils professionals. D'altra banda, Mares intenta atraure perfils de persones autònomes, titulades universitàries –que són les que tradicionalment han mamat la cultura de l'emprenedoria– i fomentar que treballin amb iniciatives que sorgeixin dels territoris. Creiem que aquest espai de mescla és procliu a la innovació social i econòmica i, a més, afavoreix la creació de teixit productiu i el desenvolupament de l'economia solidària.

Parlem de prioritats.

L'economia solidària necessita créixer quantitativament i distribuir-se territorialment. Per fer-ho necessita que les empreses s'enforteixin, gestionin més recursos i incorporin més ocupació. També cal que es diversifiqui per sectors i aconsegueixi que empreses tradicionals s'apropin als principis de l'economia social i solidària: sostenibilitat, gestió democràtica, compromís amb la comunitat... Potser la incorporació com a forma jurídica és l'últim pas. La nostra prioritat és influir sobre el sector econòmic tradicional i dir-li que es poden fer les coses d'una altra manera, i tot això té a veure amb els reptes que està plantejant la ciutadania en termes de canvi

d'hàbits de vida i consum. I aquesta ciutat necessita canviar perquè és invivable en molts sentits.

En quin dels cinc eixos penses que l'economia solidària pot oferir les propostes o solucions més innovadores?

Quan fem el mapatge som conscients que, en l'àmbit de la mobilitat, l'alimentació, el reciclatge, l'energia i les cures, hi ha multitud d'iniciatives que a escala micro han qüestionat el paradigma dominant per satisfer aquest tipus de necessitats, i estan aportant propostes noves. Moltes són dèbils i es troben atomitzades, cosa que els resta capacitat d'intercooperació, i tenen grans necessitats per poder desenvolupar-se econòmicament. En aquest sentit, l'exemple de l'alimentació potser és el més paradigmàtic: a Madrid hi ha molts grups de consum i horts urbans, però encara no han aconseguit articular una oferta estructurada que transcendeixi els cercles militants. No obstant això, identifiquem que hi ha una forta demanda en centres escolars, que necessitaran més producte ecològic i de proximitat.

Madrid necessita estratègies innovadores relacionades amb serveis i productes que permetin solucionar els grans reptes de la ciutat.

D'altra banda, coneixes experiències similars a Mares que puguin servir de referents per a Madrid?

La nostra filosofia és "copia i millora" o aprofitar les coses positives que altres han fet abans. Tenim una llista de quinze projectes internacionals i estatals que ens poden ins-

pirar, com la Colaboradora saragossana, les incubadores universitàries franceses o brasileres, Can Batlló (Barcelona), la cooperativa de servei públic (Andalusia), la cooperativa d'impuls empresarial francesa... De França extraïem bastants experiències perquè té espais híbrids, que és un aspecte que va molt d'acord amb el nostre projecte, que tindrà espais de cotreball, espais de formació, presentacions, tallers... Tot això ha de formar comunitats, ecosistemes oberts al barri, perquè les persones puguin trobar feina a entitats d'economia social i solidària, promoure noves empreses, etc.

Els espais híbrids com els que fomenta Mares afavoreixen la creació de teixit productiu i el desenvolupament de l'economia solidària.

Quines mesures es poden aplicar per afavorir que les iniciatives creades siguin realment sostenibles més enllà de les primeres etapes de gestació i acompanyament?

La capacitat de generar i estabilitzar ocupació té a veure amb la consolidació i l'enfortiment del teixit existent, i no tant amb la creació de noves empreses, ja que això requereix, en molts casos, llargs períodes de maduració. Això no vol dir que no es generin noves empreses; tenim una diversitat de serveis que acompanyen les noves organitzacions des de l'etapa d'ideació fins que puguin facturar al mercat. Hi haurà empreses que seran prou madures per abandonar el mar i establir-se a la seva pròpia oficina o taller. Disposem d'un sistema de gerència assistida per a aquells projectes amb més dificultats en l'àmbit empresarial, d'aquesta manera podran comptar

amb una persona que els acompanyi. També tenim les comunitats d'aprenentatge, que tenen a veure amb apoderar els grups i els projectes.

L'economia de les cures és l'eix transversal de Mares. Pots explicar les mesures i accions concretes que es desenvoluparan en aquest apartat?

Hi ha dues qüestions importants. En primer lloc, hem de preguntar-nos com transversalitzem les cures o la perspectiva de gènere en totes les dimensions del projecte. Parlem del disseny de l'espai, la conformació dels grups de treball, com fem les reunions, els horaris, etc. Per exemple, s'han fet trobades amb arquitectes especialitzats en arquitectura amb mirada de gènere per incorporar algunes qüestions. En segon lloc, com desenvolupem el sector de l'economia de les cures? Té a veure amb enfortir un cooperativisme incipient del servei domèstic, d'atenció domiciliària a persones amb mobilitat reduïda i amb dispositius de salut comunitària a disposició dels territoris. És a dir, hem identificat subsectors amb capacitat per generar ocupació i hem de crear teixit empresarial orientat en aquest sentit.

Un altre aspecte important del projecte és l'aprofitament dels espais buits, que altres ciutats europees també estan començant a aplicar. En què consistirà?

Es tracta de quatre espais de titularitat pública –tres edificis i un solar– que estaven en desús o es feien servir molt poc, i que s'estan rehabilitant. Alguns d'ells albergaran iniciatives ciutadanes o altres projectes relacionats amb l'economia social i solidària. La idea és que tinguin continuïtat i que siguin viables i sostenibles al llarg del temps.

Creus que seria possible desenvolupar aquest tipus de projectes sense l'entrada dels anomenats ajuntaments del canvi o el nou municipalisme?

Sense una sensibilitat política que doni suport a altres formes de fer economia és impossible. A Madrid hem aconseguit activar alguns processos –potser minoritaris, però molt suggeri-

dors–, com ara el Mercado Social de Madrid o REAS Madrid, que han tingut algun impacte. Si després no hi ha un suport institucional, la seva capacitat de desenvolupament resta molt limitada. No obstant això, l'important és que la societat civil vagi per davant de l'administració. No es tracta que l'Ajuntament de Madrid faci de líder de l'economia solidària. En realitat, hi ha una part de la societat que està exigint al consistori que ha d'impulsar un altre tipus d'economia. I aquest ajuntament assumeix algunes estratègies com a pròpies. Tot això no té a veure únicament amb els nous ajuntaments. És a dir, a Saragossa, per exemple, ja abans de l'entrada de Zaragoza en Comú existia una agenda política interessant de promoció de l'economia solidària i al País Basc passava una mica el mateix. L'important és que hi hagi sensibilitats que recullin les coses que passen al carrer. Quan es governa d'esquena a la ciutadania és impossible que es doni suport a aquest tipus d'iniciatives, ja que s'acaba afavorint els grans desenvolupaments de les elits.

Mares: una aposta per altres models de desenvolupament

Els objectius del projecte Mares són afavorir nous models de desenvolupament econòmic a la ciutat que creïn ocupació de qualitat, capaços de generar oportunitats per als territoris, persones i col·lectius que històricament han quedat exclosos. Es tracta d'un projecte finançat per la iniciativa Urban Innovative Actions de la Comissió Europea, que s'estructura en cinc eixos –mobilitat, alimentació, reciclatge, energia i cures– i es desenvolupa en quatre districtes de Madrid (Villaverde, Vicálvaro, Puente de Vallecas i Centro).

Al març es va començar a fer el mapatge d'experiències i a l'octubre de 2017 es preveu acabar la fase de condicionament dels espais en desús, que es convertiran en laboratoris de coneixement i acolliran les noves iniciatives productives. En paraules de Sabin, “el punt de partida és que les persones i els col·lectius del territori tenen moltes capacitats per apostar per altres models de desenvolupament. Això té a veure amb visibilitzar competències, idear projectes conjuntament amb la ciutadania i oferir-li espais d'oportunitats. En definitiva, es tracta d'elaborar una cartografia complexa que ens doni la capacitat de comprendre què està succeint en aquests territoris i de fer propostes amb sentit per generar teixit productiu”.

Més informació:

<https://maresmadrid.es/>

FOTO: Bill Dickinson

“DARRERE DE LA VENDA AMBULANT HI HA VALORS I DIGNITAT”

L'Apòstrof

El març de 2017 es va constituir a Barcelona Diomcoop, una cooperativa de treball dedicada a la venda ambulant que sorgeix per afavorir la inclusió del col·lectiu de maners i generar oportunitats per a altres persones en situació de vulnerabilitat. Per conèixer el procés de gestació de la cooperativa hem conversat amb dos dels seus impulsors: Ndeye Fatou Mbaye, actual presidenta de Diomcoop, i Ababacar Thiakh, Baye, membre de l'equip tècnic que acompanya la cooperativa en aquesta primera etapa. L'empresa arrenca amb 15 socis (12 homes i 3 dones) i s'inspira en la paraula “Diom”, que en wòlof, una de les llengües del Senegal, vol dir “força interior i coratge”.

Quina és la diferència entre Diomcoop i el que seria una empresa d'inserció clàssica?

Baye: Estem intentant desenvolupar un instrument per fer una activitat coneguda pels membres de la cooperativa, que és la venda ambulant, i contribuir a una societat més cohesionada. En un model clàssic, aquestes persones s'acollirien a plans d'ocupació i treballarien per a tercers en lloc de crear la seva pròpia cooperativa. Arran de la repressió policial i les multes, l'Ajuntament de Barcelona va proposar una solució a la venda ambulant, partint del model d'intervenció socioeconòmic basat en el cooperativisme. El setembre de 2016 es van seleccionar les persones, es va analitzar la viabilitat del projecte i després es va constituir la cooperativa per poder regularitzar dotze persones del col·lectiu que no tenen papers. El model també preveu que el 20% de la plantilla procedeixi de situacions d'elevada vulnerabilitat i que el 20% siguin dones, mentre que la resta correspon a persones que venien al carrer.

En part, el vostre projecte s'inspira en la cooperativa de reciclatge Alencop, creada fa dos anys amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona i Labcoop. Quins són els aprenentatges més importants que us poden servir?

Fatou: Va ser la primera cooperativa que vam visitar i tenim idees semblants: fomentar la dignitat i la regularització de les persones que es troben en situació de vulnerabilitat. Alencop no ho ha tingut fàcil, per a nosaltres és un exemple a seguir.

B: És una cooperativa germana i respon a la necessitat de buscar respostes als problemes socials, que no se solucionen amb una vareta màgica. A Catalunya, el cooperativisme té un pes important, i Alencop, igual que altres iniciatives que sorgiran en el futur, dona oportunitats a la gent per afavorir la cohesió social.

No es tracta de ser paternalista, cal oferir les eines perquè tothom pugui progressar, cosa que ens beneficia a tots.

No es tracta de ser paternalista, cal oferir les eines perquè tothom pugui progressar.

A quin tipus d'activitats es dedicarà Diomcoop per garantir la seva viabilitat després dels primers mesos de vida?

F: A la venda ambulant en mercats i fires de la ciutat. Després, pensem a ampliar la cooperativa i oferir altres serveis com trasllats, neteja, gastronomia... Comercialitzarem artesanía del Senegal, però també d'aquí, a banda de productes fets a casa, roba de segona mà, complements, bijuteria...

B: Hem visitat un centenar d'entitats de la ciutat per potenciar el treball comunitari i hem anat desenvolupant el projecte amb el grup Ecos, el Col·lectiu Ronda, Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS), la Fundació Formació i Treball i el casal de Barri Besòs Mar, entre d'altres. Tenim diferents propostes, com ara crear un mercat propi i participar d'altres mercats de la ciutat amb una parada nostra. D'altra banda, hi ha propostes com el mercat

Africat, que estem estudiant. És important destacar que volem prioritzar els productes de cooperatives i de l'economia social i solidària.

*Volem prioritzar els
productes de cooperatives
i de l'economia social i
solidària.*

En una entrevista dèieu que “l'objectiu del projecte és la construcció d'un instrument per a la comunitat, no només per a les seves promotores en particular”. Com us imagineu que pot ser aquest instrument?

B: Preveiem incorporar socis de serveis, que són persones de la ciutat vulnerables socialment, ja siguin maners o d'altres col·lectius. Després les convidarem als nostres mercats i ens ocuparem que tinguin un lloc per poder vendre de manera legal. Es tracta que aquestes persones puguin pujar a l'ascensor socioeconòmic. Una altra característica potent del projecte és que pretén canviar la mirada. Quan es parla de venda ambulant s'associa a màfies, cal canviar aquests prejudicis. Farem de pont entre el col·lectiu estigmatitzat i la resta de la societat. Volem deixar clar que, darrere de la venda ambulant, hi ha uns valors i una dignitat que hem de potenciar.

F: No es tracta únicament de regularitzar les persones i que marxin, sinó d'orientar les persones en risc d'exclusió perquè tinguin feina. Si no és en aquesta cooperativa, serà en una altra entitat, per això són tan importants els socis col·laboradors, ja que ens ajudaran a l'hora de formar i acompanyar aquestes persones. Són entitats jurídiques de la ciutat amb les quals compartim la mateixa visió de l'economia social i solidària.

Com està acollint les vostres propostes la gent que treballa als mercats?

F: Anem a fomentar la diversitat, no volem un gueto africà. Volem integrar-nos i barrejar-nos amb la gent, que coneguin els valors que tenim i, si podem, fer intercanvis. Fa poc que hem començat a anar als mercats. Al principi, moltes persones no entenen la nostra realitat, però quan els expliques bé el projecte notes que, automàticament, es produeix un canvi. No estem aquí per competir amb ningú, volem treballar i participar d'una manera digna en el desenvolupament d'aquest país. Molta gent ens rebutja perquè diu que no paguem impostos. Ara hem agafat un camí i volem participar.

B: La societat conscienciada i amb ganes d'acostar-se a nosaltres acaba entenent què passa. Però hi ha alguna gent que es manté allunyada i ens veu com a persones que no tenim dret a ser aquí. Això fomenta el racisme i la falta d'entesa. Al final, cal un canvi de mentalitat. Com deia la gent de Som Mobilitat, “no tinc el meu cotxe, comparteixo el meu cotxe amb altres persones”. Aquesta visió social i solidària és la que s'hauria de potenciar.

*La cooperativa no resoldrà
tot el fenomen de la venda
ambulant, però serà una
part de la solució.*

En l'últim any, les notícies sobre venda ambulant han omplert pàgines de diaris. Com és la realitat de vendre al carrer?

F: Molta gent no sap que, darrere de la manta, hi ha unes persones amb un gran potencial. Aquestes persones no venen al carrer per gust, sinó per necessitat. Si gaudeixen d'oportunitats, podran tenir una vida digna

en aquesta ciutat. Primer, hem de canviar la visió dels mitjans de comunicació. Sovint, quan es parla de manters la gent tendeix a pensar en coses molt negatives. Però és molt important valorar aquestes persones, si les rebutges no poden participar.

B: Fatou, per exemple, és llicenciada en màrqueting i comunicació i fa set anys que és mantera. És a dir, és important canviar d'enfocament i aprofitar aquesta riquesa, que va més enllà del que la gent pugui veure a simple vista. Hi ha coses que la societat desconeix. Hi ha molta gent amb papers que està venent al carrer. Hi ha gent que paga la quota d'autònom però no té llocs per vendre, no donen llicències. Nosaltres volem que venguin productes legals i, si els interessa, els direm que s'uneixin a la cooperativa.

Una de les experiències col·lectives reeixides que ha contribuït a visibilitzar i destigmatitzar el fenomen dels manters ha estat el Sindicat Popular de Venedors Ambulants de Barcelona. Quina relació manté Diomcoop amb el sindicat?

F: Hi estem molt agraïts, sense el treball del sindicat aquesta cooperativa no existiria. Gràcies a tota la lluita del sindicat, han començat a sortir oportunitats per als manters i altres persones vulnerables. La cooperativa no resoldrà tot el fenomen de la venda ambulat, però serà una part de la solució. La venda ambulat ja existia abans i demà seguirà existint, això no ho canviarem.

Diomcoop, Alencop i altres cooperatives poden ajudar a millorar la vida de la gent que pateix.

B: Queda molta feina per fer, no ens tapem els ulls. Per això fem una crida a totes les entitats perquè vegin que la cooperativa és una part de la solució. Sabem que quinze persones no és res en comparació dels centenars, entre 400 i 800 persones, que, segons l'època de l'any, treballen de manters. Hem de fer que les iniciatives no es limitin a un col·lectiu determinat; la cooperativa ha d'expandir-se directament o indirectament. Per això estem encantats de participar en espais de debat amb l'ajuntament. Es tracta d'intervenir, de rebaixar algunes tensions i d'enraonar amb la gent que viu d'aquesta activitat. Crec que la nostra aposta és valenta: Diomcoop, Alencop i altres cooperatives de la societat poden ajudar a millorar la vida de la gent que pateix.

La forja solidària d'un barri portuari.

La Barceloneta obrera i cooperativa.

Emma Alari Pahissa, Santiago Gorostiza Langa i

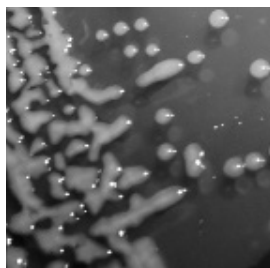
Marc Dalmau Torvà (ed.)

La Ciutat Invisible Edicions, Barcelona. 2016

Jordi Garcia Jané

La Forja solidària d'un barri portuari és el tercer llibre de la col·lecció Memòria Cooperativa, iniciada per La Ciutat Invisible, ara fa set anys, amb la publicació de *Les cooperatives obreres de Sants. Autogestió proletària en un barri de Barcelona, 1870-1949*, d'Ivan Miró i Marc Dalmau, seguida el 2015 per *Un barri fet a cops de cooperació. El cooperativisme obrer al Poblenou*, també de Marc Dalmau.

Amb el primer llibre es va rescatar la història cooperativa de Sants, amb el segon la del Poblenou i ara ha tocat el torn a la Barceloneta. L'objectiu, però, és sempre el mateix: ajudar a descobrir el riquíssim moviment cooperatiu que flori a Barcelona entre la segona meitat del segle XIX i el final de la República, el 1939, un cooperativisme que, com ens mostren molt bé tots tres llibres,

va ser part indestruïble d'un moviment obrer i popular més ampli, dins el qual feia els rols d'aprovisionament d'aliments, espai de socialització alternativa, rereguarda de vagues i revoltes obreres i cruïlla entre diferents cultures polítiques transformadores, sobretot entre el republicanisme federal, l'anarquisme, el socialisme i el catalanisme popular.

Podem emparentar aquesta trilogia (tant de bo que aviat sigui tetralogia!) amb les obres editades per la Fundació Roca Galès o amb els treballs de Dolors Marín, Gabriel Plana, Ignasi Faura i Antoni Gavaldà, que estan recuperant la història del cooperativisme català. Uns l'han divulgat retratant els pals de paller cooperatius (Salas Anton, Micaela Chalmeta, Joan Peiró...); d'altres han explorat les relacions del cooperativisme amb el moviment llibertari o amb el nacionalisme popular català; hi ha qui ha focalitzat el seu objecte d'estudi en les cooperatives i les col·lectivititzacions al món rural i també qui ha canviat el zoom pel gran angular i ens ha donat una síntesi de l'economia social catalana. Tots ells ens han regalat aportacions ben interessants, un resultat que, a banda de la intel·ligència, la sensibilitat i l'esforç dels autors, indubtables, ha estat possible perquè, a casa nostra, hi ha hagut una quantitat tan enorme de cooperatives, i han tingut una qualitat i una diversitat tan grans, que, explorant qualsevol veta, s'hi han trobat descobertes precioses.

Dins d'aquest fons historiogràfic, els tres llibres publicats fins ara per *La Ciutat Invisible* se centren en el moviment cooperatiu a les barriades obreres de Barcelona, un moviment cooperatiu que tingué la seva màxima expressió en les cooperatives de consum, les quals defineixen com "societats obreres dedicades a assegurar una alimentació assequible i de qualitat per a les famílies treballadores, mitjançant la compra mancomunada a l'engròs, possibilitada per un capital social format amb les aportacions de quotes dels socis" (pàg. 23).

Les autores de *La forja solidària d'un barri portuari* no pretenen fer cap exercici d'erudició, sinó, com en els dos títols anteriors, oferir una arma de combat: conèixer el passat del barri per transformar el seu present, amenaçat per la turistització i la precarització, a fi de construir un futur millor. Per això també, tenim a les mans el resultat d'un treball col·lectiu d'un grapat d'anys, que deriva d'una campanya engegada el 2010 amb l'objectiu de recuperar l'edifici d'una cooperativa històrica, la Cooperativa Obrera i Popular El Segle XX, i que ha donat altres fruits com un web, una exposició, una ruta cooperativa i una monografia inèdita que, segons ens expliquen en la introducció, constitueix la llavor d'aquest llibre.

Cooperatives incrustades en la vida del barri

L'obra consta de tres parts. Les dues primeres tracten de la conformació de la Barceloneta, les condicions de vida dels seus pobladors, les principals mobilitzacions que hi tingueren lloc i la seva efervescent vida associativa, una part de la qual es desenvolupà en el si de les cooperatives. Perquè aquesta és una característica essencial de tota la col·lecció: la història del cooperativisme apareix barrejada, fusionada, dintre del relat general sobre la vida del barri, de manera que en les dues primeres parts s'explicarà l'evolució general de les cooperatives a la Barceloneta vinculant-la a la resta d'esdeveniments del barri i de la ciutat, i només a la tercera es tractarà exclusivament de l'evolució de les cooperatives, analitzades una per una.

La primera part del llibre porta per títol “La construcció d'un barri obrer i popular”. S'hi explica l'inici del barri, ideat després de la Guerra de Secessió i aixecat en pocs anys damunt la sorra del mar, així com la seva evolució des de mitjan segle XVIII, que el fa passar de ser un suburbi humilíssim de mariners i artesans, segregat de la fortalesa militar de la Ciutadella però controlat per aquesta, a esdevenir també, en el període d'entreguerres, un barri proletari de treballadors del port, el gas i el metall arribats d'altres racons del país i de la península per fer funcionar La Maquinista, la Nuevo Vulcano, o per descarregar fusta al moll, tal com recorda Papasseit.

L'aïllament de la Barceloneta i la seva densificació, que durà a subdividir els habitatges i crear els quarts de casa per encabir més i més nous veïns, propiciaran que bona part de la vida de les famílies es faci als descampats, als carrers i a la platja, de manera que s'anirà teixint una densa trama d'iniciatives autogestionàries, adreçades les unes a millorar les condicions de treball i a defensar el dret d'associació obrera, les altres a garantir necessitats bàsiques com la salut i la previsió social, mitjançant caixes de resistència, mutualitats i monts de pietat, o com l'alimentació, mitjançant cooperatives de consum, i encara un tercer tipus que tindrà com a objectiu l'educació i l'oci, formant corals, grups excursionistes, penyes teatrals, etc.

La segona part es titula “De la revolta d'El Torín a la revolució de 1936” i recorre la història de les insurreccions, vagues i revoltes que van tenir lloc a la Barceloneta o en les quals les barcelonetines i els barcelonetins hi van participar activament. El capítol s'enceta amb la revolta a la plaça de toros del Torín, el 25 de juliol de 1835, i les bullangues que s'allargaren tot l'estiu, que van provocar la crema de convents com els de Santa Caterina i del Carme, i del vapor tèxtil Bonaplata, així com la mort del general Bassa, després que el poble assaltà el pla de Palau, i acaba amb els combats dels milicians pels carrers de la Barceloneta

el 19 de juliol del 36 per fer front als colpistes. A l'entremig revivim les lluites pel dret d'associació obrera de mitjan segle XIX; la vaga revolucionària de juliol de 1909 contra la guerra del Marroc; les accions contra els tramvies des de començament del segle XX, perquè expulsaven els veïns de l'espai públic i provocaven accidents; la vaga de lloguers de 1931, i les grans vagues al port durant la Segona República.

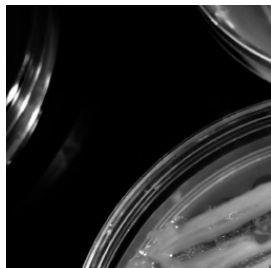
Finalment, el llibre consta d'una tercera part que desgrana la història de les dotze cooperatives històriques de la Barceloneta, totes de consum llevat d'una de treball o producció, la Cooperativa de Treballs del Port, que tingué una existència fugaç, entre 1932 i 1934, davant del boicot a què la sotmeteren els consignataris i afeblida per les picabaralles entre ERC, que li donava suport, i la CNT, molt crítica amb les cooperatives de producció, per considerar-les "adormideras" que aburgesaven els obrers. De les onze restants, totes de consum, destacaren la Cooperativa Obrera i Popular El Segle XX i, sobretot, la Cooperativa Obrera i Popular de Consum La Fraternitat de La Barceloneta, nascuda el 1879 i sempre a l'avantguarda del moviment cooperatiu, com també fou el cas, al Poblenou, de La Flor de Maig (1890).

Així mateix, sorprèn que hi hagués una cooperativa dirigida per burgesos i militants catòlics, la Cooperativa del Centre de Nostra Senyora de Montserrat (1896-1917), i un important centre obrer amb secció cooperativa vinculat al partit radical de Lerroux, el Casino Republicà de la Barceloneta (1883-1937).

Avui dia, la dotzena de cooperatives obreres que es constituïren a la Barceloneta són totes història; unes quantes desaparegueren durant el primer terç del segle XX o al 1939, algunes altres encara sobreviurien agònicament uns quants anys a la postguerra, com la Cooperativa Popular de Consum La Barceloneta, dissolta el 1951; i un parell arribaren exhaustes fins a la transició: el Centre Cooperatiu de Pescadors (1901-1979), l'edifici de la qual és ocupat avui pel Rei de la Gamba, i La Fraternitat, liquidada el 1981, però convertit anys més tard l'edifici, modernista, en la biblioteca pública Barceloneta-La Fraternitat per part de l'Ajuntament.

Debats que ens ressonen

Al costat d'una llarga desfilada de grans realitzacions cooperatives (biblioteques, mutualitats, revistes, accions solidàries, monedes pròpies, educació d'infants i adults...), el llibre ens posa al corrent també dels debats i les contradiccions del moviment. A tall només d'exemple, esmentem l'enorme distància que sempre hi hagué entre les prèdiques i les pràctiques, entre l'ideal de cooperativitzar tota l'economia i les difi-

cultats per compartir centrals de compra i fàbriques i magatzems propis; entre estar plenes les cooperatives de les dones dels cooperativistes, que al cap i a la fi eren les que anaven a comprar a la cooperativa, i en canvi no ser acceptades com a sòcies, en teoria fins a 1916, però a la pràctica fins una dècada després, i no poder exercir-hi càrrecs fins a la República. O entre l'ideal de la intercooperació i les dificultats per enviar delegats als espais de coordinació, per no parlar ja de no voler ni sentir a parlar de fusionar-se, les cooperatives molt petites, a fi de tenir més força. O, en fi, a la contradicció entre considerar-se, i ser-ho en gran part, instruments per a l'emancipació obrera i, al mateix temps, de vegades, actuar davant els assalariats de la cooperativa com qualsevol empresari capitalista, tal com denuncià més d'un cop la CNT. O el debat entre repartir als socis l'excedent al final de cada exercici –repartiment individual de dividendes o retorn cooperatiu–, o bé destinar-lo a crear uns fons col·lectius que són els que van permetre, a mesura que aquesta opció dita moderna o col·lectiva s'anà imposant, tenir locals propis i fer tota mena d'activitats. O la persistent diferència entre una minoria cooperativista activa i “esa gran masa de mal llamados cooperadores, que no ven en nuestro movimiento nada más que el exceso de percepción y los subsidios de carácter mutual”, segons les amargues paraules d'alguns socis de La Fraternitat (pàgina 62). És cert, però, que algunes d'aquestes contradiccions es van començar a superar, almenys en part, a partir de 1920, i d'altres al 1936, llavors ja per pura necessitat.

Completen el text principal del llibre pàgines soltes i columnes que tracten d'entitats del barri com l'Escola del Mar, el Centre Excursionista Minerva o les societats corals; la biografia sintètica de cooperativistes destacats de la Barceloneta; la reproducció de fragments de publicacions obreres de l'època; petits articles que expliquen com es van viure al barri episodis com la vaga revolucionària de 1909 o la vaga de lloguers de 1931, i altres textos breus que ens retornen ràpidament al present, com un de titulat “La xarxa de l'amo”: contra les falses cooperatives”, o un altre d'anomenat “La repressió institucional a la venda ambulat”. Així mateix, la meitat de les tres-centes pàgines llargues que té el llibre estan il·lustrades amb fotografies del barri en aquells anys.

Tot plegat fa de *La Forja solidària d'un barri portuari* un gran llibre, útil, interessant i rigorós, que ens permet entendre millor l'extraordinària riquesa –contradiccions incloses– de la cultura popular i cooperativa de la qual provenim, però alhora també una obra bellíssima, estèticament parlant, d'aquelles que ens fan pensar que hi ha llibres que cap tauleta digital no podrà reemplaçar mai.

nexe

quaderns d'autogestió i economia cooperativa

Quatre últims números publicats

Núm. 36 (versió digital)

Jordi Garcia. *Els programes electorals es cooperativitzen*. Carles Masià. *Els nutrients de la cadena alimentària cooperativa*. L'Apòstrof. *El balanç social de la XES: vuit anys ensenyant el cor*. Carme Giménez. *Dones i cooperatives: un procés en marxa*. Fèlix Pardo. *L'educació cooperativista: més enllà de l'aprenentatge cooperatiu*. L'Apòstrof. Josep M. Canyelles i Albert Huerta: "Hi ha cooperatives que fan les coses molt bé però no saben explicar-les".

Núm. 37 (versió digital)

Jordi Garcia Jané. *L'economia social i solidària entra als ajuntaments*. Antoni Oró Badia. *Exemples de governança cooperativa*. Jordi Boixader Solé. *Compra i contractació pública local per enfortir l'economia social i solidària*. Jordi Pujol Moix. *Els drets del soci a les empreses d'economia social*. L'Apòstrof. *Les CAE: un paraigua per a l'emprenedoria*. Carles Masià. *Cooperatives d'alumnes, una qüestió de pràctica*. L'Apòstrof. *L'economia col·laborativa, un cooperativisme 2.0?*

Núm. 38 (versions a paper i digital)

Carles Masià. *Valors amb fonaments*. Antoni Oró Badia. Josep Vidal: *La nova llei de cooperatives*. Jordi Boixader i Oriol Estela. *Monedes locals: per què i per a què?* L'Apòstrof. *Emprendre en clau cooperativa*. Carles Masià. *Espais que traspuen cooperativisme*. Carme Giménez Capdevila. *TTIP: Capitalisme sense barreres*. Jordi Garcia Jané. Jordi Via: "L'existència del Comissionat en un ajuntament com el de Barcelona és una oportunitat per a l'economia social i solidària"

Núm. 39 (versions a paper i digital)

Carles Masià. *Cooperatives d'ensenyament: el repte de l'avaluació continuada*. L'Apòstrof. Josep Vidal: "La gent s'ha adonat que cal fer economia d'una altra manera". Jordi Valls i Jordi Garcia. *La participació en les cooperatives grans, el cas de Suara*. Óscar Rebollo (IGOP-UAB). *Democràcia a les associacions*. Carles Masià. *De la cooperativa a la prestatgeria*. L'Apòstrof. *La Cambra d'Economia Social: un nou espai per reforçar el sector*. Gabriel Boichat. *L'economia social del Quebec, l'èxit de transcendir els límits*.

Podeu demanar números endarrerits al tel. 93 318 81 62, federacio@cooperativestreball.coop
Edita: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya